

ille sanctus admirando intuebatur, cum diceret: Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Nam cælestis gloriæ magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando sufficiebat comprehendere. Hæc igitur non tantum esuriamus, eademque sitiamus, quoniam ad hoc pontifex summus, pro nobis præcursor, sancta sanctorum ascendit, atque ad dexteram Patris sui sedet, ut membrorum suorum exemplo spem nostram confirmaret, et securitorem esse aliquando universi gregis humilitatem, quo suum credit præcessisse pastorem... Aquilarum esuries desiderium sanctorum significat animarum, quo caput... fidei naribus sentientes, dulcissimæ spei volatu, FRÆSENTIÆ conditoris sui vellent assistere, EJUSDEMQUE VULTUS SATIETATE GAUDERE... Patris sui dextera regnare credamus, atque ad eum, quasi geminis virtutum alis, caritate et spe semper tendamus, ut... cum eo et nos ÆTERNAM POSSIMUS REGNARE VITAM. Sed de doctrina Maximi hactenus, de qua illud vere videor esse dicturus, quod olim episcopi provinciæ Mediolanensis, alio spectantes, dixere: Claruisse, eam plena fidei simplicitate fulgere, prophetarum etiam assertionibus, evangelicis auctoritatibus et apostolicæ doctrinæ testimoniis, nitore quodam lucis ac veritatis splendore radiare, omnibusque sensibus convenire, quos beatus Ambrosius... suis libris, Spiritu sancto excitatus, inseruit. Epist. ad sanctum Leonem Magnum, tom. II operum ejusdem sancti Leonis, pag. 280 edit. Rom. an. 1755.

DE VITA SANCTI MAXIMI EPISCOPI TAURINENSIS COMMENTARIUS

[CXXXI] I. De patria, genere, parentibusque sancti Maximi.—Quæ patria, quod genus, qui parentes sancti Maximi fuerint, clam nos est, jacetque involutum tenebris vetus:atis. Sunt qui eum Etruscum, domi nobilem, patre Quintiano ortum, fratrem sancti Leonis I pontificis maximi, sanctique martyris Justi fuisse arbitrentur. Sed est horum magnis in erratis opinio. Nam uno hæc nititur testimonio monachi Novaliensis (a), qui sæculo tertio ac decimo, eoque etiam serius fortasse vixerit, quique anilibus fabulis delectaretur. Cæterum nec ullum exstat monumentum monachi ejusdem commentatione vetustius, in quo tale quidpiam legatur; neque si exstaret, componi cum historia sancti Justi Novaliensis Cœnobitæ posset, quem novimus, annis plus quadringentis post Maximi ætatem, martyrio fuisse functum. Fueritne porro sanctus Leo Etruscus, an Romanus, incertum est; fratremne vero habuerit, necne Maximum, multo nobis esse videtur incertius. Itaque sunt fueruntque alii eruditionis laude magni quidem illi, ac nobiles, quorum pars Maximum eundem Vercellis, pars Taurini natum, altum, educatumque fuisse ferrent, quorum sententia, etsi non est tam vera, quam ipsi ducerent; multo tamen est similior veri quam sit commentitia illa recentium quorundam scriptorum, Volaterras in Etruria, urbem Leonis, Maximique natalem fuisse aientium. Quanquam non desunt qui nihil esse causæ putent, cur Maximum ortu Vercellensem fuisse statuunt. Nam quod ad ser-

mones aliquot inscriptos Maximi ipsius nomine appositæ legantur notæ quæ sic habeant: *Vercellinus est iste: Vercellinum se esse ostendit*, id certe nullius esse momenti pugnant; cum et notas ejusmodi recens esse appositas perspicuum plane sit; et sermones, a quibus sunt ascriptæ, et in quibus auctor sese sancti Eusebii antistitis Vercellensis filium appellat, tam discrepent ab oratione ac stylo Maximi, ut rejici omnino debeant in seriem operum spuriorum. Jam qui Taurinensem existimant fuisse Maximum, eo censent suam opinionem ad veritatem esse propensiolem, quo ille parentum suorum ossibus jungi se martyribus Octavio, Adventio et Solutori affirmare videatur. Sed erunt certe, qui leve id esse judicent, cum Maximus auditores suos alloquens dicensque (b), *sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur*, de parentibus loqui potuerit non suo, sed eorum, qui aderant, nomine civium Taurinatum. Quin etiam non adeo esse grave dicent, quod ducitur ex ejus ætatis more deligendorum ex clero patriæ episcoporum. Multos enim quarto quintoque sæculis cooptatos in clerum; nonnullos etiam ne cooptatos quidem, eorum urbium episcopos fuisse liquere, quæ longe ab ipsorum patria distarent. In horum numero fuisse Ambrosium, Martinum, Paulinum, alios denique quos percensere longum esset ac minime necessarium. Ob summam vero inopiam veterum monumentorum, cum tanta dissensio scriptorum sit, confiteendum erit, de Maximi natali loco, deque urbibus in

(a) Confer Bollandianos, tom. V, mensis Junii ad p. 25, pag. 50 seqq.

(b) Homil. 81, pag. 264.

quibus ante episcopatum [cxxxii] ætatem degit, nihil A uos habere explorati.

II. *Sanctum Maximum Episcopum fuisse Taurinensem. Duone, quorum alter successerit alteri, an unus fuerit ejus Ecclesiæ antistes Maximus; ac si unus, quo tempore gerere cæperit Episcopatum.* — Illud testatum, compertumque est, fuisse ipsum episcopum Taurinensem. At duone Maximi ea dignitate illustres claruerint Augustæ Taurinorum, quorum alter successerit alteri, an unus tantum; quod si unus, quo primum tempore munus cæperit gerere episcopatus, magna virorum eruditorum contentione certatur. Eorum autem, qui Maximos antistes duos in Ecclesiam Taurinensem immittere sunt conati, his est argumentis fulta sententia. Principio, a Gennadio, qui quindecim ipsis annis ante sæculum sextum, librum de Viris illustribus edidit, a Gennadio, inquam, Maximi Taurinensis mortem referri, aiunt, ad ea tempora quibus Honorius et Theodosius Junior imperium tenebant populi Romani. Honorium autem an. 423 supremum obiisse diem. Quare alterum priorem fuisse Maximum, qui non proderit ultra annum eundem vitam; atque adeo illum, qui synodis Mediolanensi an. 541 et Romanæ an. 465 interfuit, duci alterum oportere. Animadvertunt deinde Maximum venisse ad concilium Mediolanense, quod, Ambrosio præside, celebratum an. 389 fuit adversus hæresim Joviniani. Sic enim scripsisse Maximum homilia 4 de Domini Nativitate (a) : *Ridet tanti mysterii (nati ex Virgine Servatoris Christi) profunditatem cæca et stulta gentilitas; irridet quoque impia illa blasphemia quæ superioribus diebus, dum partum Virginis attenuare præsumpsit atque corrumpere, Christum Dominum nostrum ex virgine procreari non potuisse blasphemavit. Hanc sancta Mediolanensis Ecclesia horruit blasphemiam; illam synodalis noster uno ore damnavit conventus; eandem execrata est pia ipsa imperialis potestas. Esse autem hæc plane similia eorum quæ complexus sanctus Ambrosius est epistola quam ad Siricum papam dedit post synodum. Nam hanc sic habere (b) : Non est illis (Joviniani asseclis) remissio peccatorum, sed est impietas Manichæorum, quam et clementissimus execratus est imperator, et omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt. Monent porro duplicati Maximi assertores, hæc de sanctis Alexandro, Martyrio et Sisinnio, quos in pago Anaunia Tridentinæ diocesis, an. 397, religionis causa, agrestes idolatræ peremerunt, hæc, inquam, fuisse litteris commendata a Maximo (c) : Sanctos Alexandrum, Martyrium et Sisinnium, qui temporibus nostris passi sunt, debemus tota veneratione suscipere. Nescio quo enim pacto majorem circa eos habemus affectum, quos conscientia novit propria; quam quos docet historia. Illos enim exstitisse martyres, lectione; istos oculorum contemplatione cognoscimus. Illorum passiones, fama nun-*

tiante, condiscimus; istorum supplicia vultus testimonio continemus. Majorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam hortatur opinio. Majorem, inquam, affectum illic debeo, ubi per ea, quæ vidi, compellor devotius credere etiam illa quæ non vidi. Nam cum audita aliquanto mihi impossibilia viderentur, cæpi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conspexi. Et ideo temporis nostri passio hoc nobis præstitit, ut præsentem conferret gratiam, et fidem præteritam confirmaret. Supradictos igitur beatos viros tota debemus veneratione suscipere, primum quia dies vitæ nostræ pretioso sanguine suo illustrare dignati sunt; deinde, quod prærogativam nobis apud Deum non minimam contulerunt, ostendentes, qualis esset ætate nostra in Christianis fides, de quorum consortio existere martyres mererentur. Jam vero eum, qui Martyres necatos an. 397 suis temporibus passos fuisse, diesque vitæ [cxxxiii] ac ætatis suæ pretioso sanguine illustrasse, eisdemque non fama, neque fide historicorum, sed conscientia, vultus testimonio, visu, contemplatione oculorum, sese cognovisse testatur, quis credat, inquam, anno 465 contendere potuisse Romam, ac synodo ab Hilario pontifice coactæ interfuisse? Docent præterea leges imperatorum, uti recens promulgatas a Maximo commemorari, quibus cavebatur, ne delubra, neve simulacra inanum deorum in urbibus retinerentur; quas quidem leges a Valentiniano II, anno 391 conditas fuisse liquet, L. Aurelio Symmacho, et T. Fabio Tatiano consulibus. Postremo ad sermones Maximi provocant, in quibus de barbarorum agitur irruptione, quos proinde sermones initio fere sæculi quinti perscriptos rentur, cum Alaricus Italiam totam in vastitatem exitiumque vocaret; cumque is deinceps inito ad Polentiam prælio, victus a Stilicone, adactus esset Pannoniam, unde fuerat profectus, repeteret.

Contra, qui unum Taurinensibus præfuisse episcopi dignitate Maximum, eumque anno 465 in synodo Romana, post Hilarum pontificem, sententiam in violatores ecclesiasticæ disciplinæ dixisse, arbitrantur; de loco Gennadii non laborant. Negant enim habendam ejus rationem esse, cujus tam manifesta cum insignibus, certis, publicis monumentis conflictio. Atque synodorum, inquam, Mediolanensis an. 451, et Romanæ an. 465 acta, quotusquisque est, qui dubitet referri in numerum oportere insignium, certissimorum publicorumque monumentorum? His vero Maximi Taurinatis nomen subscriptum legitur in serie illorum, qui adfuerant, episcoporum. Constat igitur certissimis, iisque publicis monumentis, non anno 451 modo, sed anno etiam 465, Maximum perrexisse episcopatum gerere Ecclesiæ Taurinensis. Non ergo movere quemquam Gennadii locus debet, qui aut vitiatu inscientia librariorum est; aut errato implicatus auctoris sui, quem osci-

(a) Pag. 25.

(b) Epist. inter Siricianas 8, nunt. 8, p. 174, tom. I

Epistolar. Romanorum Pontif. edit. Paris. an. 1721.

(c) Serm. 76, pag. 607 seq.

tantem (a) (ita ut evenit interdum historicis res etiam a memoria (b) sua non admodum remotas narrantibus) anni emortalis Maximi cepisset oblivio. Est autem is de Maximo Gennadii locus hujusmodi: *Moritur* (Maximus) *Honorio et Theodosio Juniore regnantibus* (c). Qua sane re quid fingi potest actis synodorum, quas paulo ante memini, repugnantius? Itaque legendumne (ut putarunt Baronius, Pagius, Fleurius) legendumne, inquam, sit apud Gennadium: *claruit* loco τὸν *moritur*; nec ne sit legendum, parvi refert; ex viris certe facultatis criticæ peritis (qui noverint, quantum auctoritatis insit synodorum publicis monumentis) extorquebit nemo, ut Gennadiani loci causa, concedant, Maximum Taurinensem antistitem desiisse vivere, cum Honorius Augustus in Occidente summam imperii teneret. Neque vero probanda eorum est ratio, qui sibi, rem omnem componi facile posse persuaserunt, si Maximi Taurinenses episcopi ponantur duo, quorum unus, ut est apud Gennadium, Honorio imperatore decesserit; alter post annos plus quadraginta, synodo Romanæ adfuerit, cum Hilarius rem Christianam publicam moderaretur. Si enim Maximi duo fuissent, ambo quidem certe scriptores fuissent homiliarum; quare utrumque Gennadius commemorasset, ut qui seriem scriptorum ecclesiasticorum texere instituisset. Scripsisse autem sermones Maximum, qui diu post Honorium claruerit, satis clarum atque [cxxxiv] testatum est. Non enim solum in iisdem refutavit (d) Eutychem hæresiarcham, sed etiam nominavit (e). Nominari autem nequivisset Eutyches ab eo, qui ex hac vita migrasset, dum adhuc Honorius imperio potiretur. Nam Eutyches anno primum 448 indicia dare cœperat hæreticæ doctrinæ suæ, cum jam Honorius an. 423 functus imperio vitæque fuisset. Jam vero unum Maximum, non duos Gennadius memorat. Si duos vero, eosque scriptis illustres fuisse accepisset; aut amborum profecto, aut si alterutrius, ejus quidem certe meminisset, qui suæ fuisset ætati propinquior, conciliisque duobus tanta sui laude interfuisset. Cum autem unius fecerit mentionem, unum certe præfuisse Taurinensibus antistitem Maximum nomine, censuerit necesse est, quem errans scripserit, imperante adhuc Honorio, obiisse mortem. Nisi forte quis velit, τὸ *claruit*, quo Gennadius usus fuisset, conversum vitio librariorum fuisse in *moritur*.

Rursum, qui nonnisi unum quinto sæculo censent fuisse Taurinensium præsulem Maximum; iidem concilii efflicque ex ejus homilia 4 *de Nativitate* posse, vehementer negant, numerandum ipsum in Patribus

esse, qui anno 389 in Mediolanensi concilio Joviniani hæresim reprobarant. Nam quod in ea homilia sanctus episcopus scribit fuisse *superioribus diebus* qui Christum nasci nequivisse ex virgine blasphemarent, id satis non esse argumenti, aiunt, quoniam ei synodo statuatur sanctum eundem episcopum adfuisse. Nam eodem τὸ *diebus*, ac τὸ *temporibus* posse recidere. *Dies enim nostros* dicere idem est cum apud alios scriptores, tum etiam apud Maximum interdum, ac dicere *nostra tempora*, idque ex sermone sancti antistitis 76, pag. 607 seq., intelligi plane posse. Quin etiam τὸ *ante dies*, quod Maximus non raro adhibet (f), eodem revolvi quandoque videri, atque τὸ *ante annum*, vel *ante annos*. Jam quod idem adjungit Maximus: *Illam* (hæresim) *synodalis noster uno ore damnavit conventus*, non eo pertinere, ut indicet adfuisse ipsum synodo Mediolanensi, quæ, Ambrosio præside, coacta fuit anno 389. *Nostrum enim conventum* dici a Maximo commode potuisse synodum, in quam episcopi Mediolanensis provincie convenissent, ad quam quidem provinciam spectabat Ecclesia Taurinensis. Ita cœtus a nobis *nostros* appellari consuesse eos, qui a primis etiam Christianis celebrabantur; propterea quod, etsi non a nobis, ab iis tamen haberi solerent, qui etsi longe ab ætate nostra distabant, eandem tamen atque nos coluissent religionem. Quod si Maximus episcopatum genere cœpisset homiliasque in Joviniani hæresim edidisset jam inde ab Ambrosii Mediolanensis temporibus, credibile non videri Hieronymum, qui haud multo post id tempus catalogum dederit scriptorum ecclesiasticorum in eoque suos liberos adversus Jovinianum ipsum perscriptos commemorarit, ac non modo Ambrosii ejusdem, verum etiam aliorum quorundam meminere qui vix quidquam publicassent opusculorum, Maximi ipsius mentionem fuisse prætermisurum. Sed fac (sic autem addunt) Maximus conventui, quem narrat, adfuerit, quid obstat quin is conventus habitus annis plus viginti post synodum Mediolanensem Ambrosii fuerit? Episcopus an. 412 ad Honorium Augustum confugisse constat, rogatum, ut in Jovinianum ejusque assecras, qui in hæresi persisterent, conventusque habere extra urbem non vererentur, animadverteret. Episcoporum autem de cœtibus novorum sectariorum extra urbis mœnia, querela quæ demum interposita tanta consensione conspirationeque fuisset; nisi illi Romam se contulissent, ut in concilio, cum pontifice una simul, quid adversus impietatem rogato statutoque esset opus, judicaret? At-

(a) Atque oscitantæ quidem Gennadianæ ἀμνηστία τῶν exempla haud pauca ex eodem catalogo proferre possem; sed ea, ne nimius esse videatur, prætermitto. Unum esto illud de Juliano Eclanensi episcopo, quem errans, episcopum fuisse Capuanum, scribit. Alterum de Attico antistite Constantinopolitano, a quo impugnatum, ait, fuisse dogma Nestorianum, id quod concedendum non est, cum multo ante obierit Atticus, quam Nestorius perversum dogma suum spargere cœpisset.

(b) Scripsit is Catalogum illustrium virorum anno circiter 484.

(c) Co'lex Vaticanus sæculi ix habet hoc modo: *Moritur.... anno ab orbe redempto ccccxx*. Qua ex re dignoscitur, librariorum intulisse temere manus in opus Gennadii, eique nonnihil addidisse suo arbitratu.

(d) Vide præfat. nostram num. 3, pag. xl, seqq.

(e) Ibid., num. 4, pag. xlv.

(f) Homil. 47, pag. 143, et serm. 77, pag. 592, et serm. 82, pag. 639.

que episcopus apud imperatorem fuisse questos, A idem est imperator testis cumprimis [cxxxv] lo- cuples. Nam lege 53 codicis Theodosiani, lib. xvi, tit. 5 *de Hæreticis* (a), sic est ab Honorio scri- ptum : « Jovinianum (b) sacrilegos agere conventus extra muros urbis sacratissimæ, episcoporum que- rela deplorat. Quare supra memoratum corripî præ- cipimus, et contusum plumbo, cum cæteris suis partici- pibus, et ministris exsilio coerceri : ipsum autem machinatorem in insulam Boam festina celeritate deduci; cæteris, prout libuerit, dummodo supersti- tiosa conjuratio exsillii ipsius discretionem solvatur, in solitarias et longo spatio inter se positas insulas in perpetuum deportatis. Si quis autem, pertinaci in- probitate vetita et damnata, repetiverit, sciat se austeriorem sententiam subiturum. Dat. prid. non. B Mart. Honorio IX et Theodosio V Augustis consuli- bus. » Anno scilicet 412. Ad eam legem hæc est ap- pposita a Jacobo Gothofredo animadversio : « Fuit tempus cum crederem, pro episcoporum hic legendum *episcopi Romani*, eo quod in peculiari ejus diocesi Romana Jovinianus hos cœtus agitaret. Veruntamen nihil temere mutandum. Quin ex eo quod Honorius *hac lege*, dicit, episcoporum querelam deploras- se, Jovinianum conventus agere extra muros, colligi posse videtur, habitam hoc tempore fuisse Romæ synodum episcoporum, haud aliter atque synodus Carthagine hoc ipso anno habita fuit adversus Cœ- lestium hujus Joviniani gregalem. » Eodem recidunt, quæ complexus est Fleurius lib. xxiii historię (c). Age vero si celebrata anno 412 Romæ synodus ad- versus Jovinianum est, quid impedit, quin Maximum eo se contulisse, synodoque ipsi interfuisse (quem- admodum post, anno scilicet 465, interfuit) arbitremur? Quid enim? An qui an. 412 vel 411 episcopatu fangi cœpit, is non potuit ad an. 465 propagare vi- tam? Hosius quidem certe, qui initio sæculi iv epi- scopatum obtinebat Cordubensem, anno 357 tam valuit viribus, ut iter ex Illyrico Cordubam institue- rit, ibique, etsi non admodum diu, at aliquandiu certe vixit. Quid? Si Gregorio Turonensi teste, S. Remigius Rhemorum antistes annis plus septuaginta gessit episcopatum? Mitto de Simpliciano sancti Am- brosii successore, de Salviano, deque aliis, qui sane plures fuerunt, dicere, qui annum ætatis prope cen- tesimum attingerunt. Quod cur de Maximo negandum sit, ne suspicari quidem possumus; cum præsertim ejus in actis concilii Romani anno 465 statim post Hilari pontificis, legatur ejus subscriptio; quæ res indicio est, fuisse illum episcopatus suscepti munere cæteris qui intererant antiquiorem. Jam si ei sy- nodo, quæ celebrata an. 412 fuerit, interfuit Maxi- mus; causa scilicet nulla erat, quamobrem ipse in homilia, quam non multo post recitavit, apte dicere

posset : *Synodalem nostrum conventum, etc.*, prædi- careque : *superioribus diebus hæresim Joviniani fuisse uno sacrorum antistitem, qui convenerant, ore dam- natam, quam item hæresim sit execrata pia ipsa imperialis potestas.* Neque vero quidquam virium ei argumento inest, quod petitur ex nominata a Maximo Mediolanensi Ecclesia, quæ blasphemiam Joviniani horruerit. Quis enim ignorat memorari plerumque ab iis, qui diu post vixerint, decreta Ecclesiarum; exque iisdem decretis repeti *præter* quædam, describi- que solere? Quare mirum videri non debet, si, quod Maximus scripsit : *Christum (Jovinianus) blasphemat ex virgine non potuisse generari, cum negare non audeat, ex muliere editis humanorum pignorum partibus virgines permanere* : id ab epistola synodica Mediola- nensis concilii an. 389 mutuatus fuerit, in qua [cxxxvi] num. 4 (d) id ipsum effertur hoc modo : *Quanta dementia funestorum latratuum, ut iidem dicerent, Christum ex virgine non potuisse generari, qui asserunt, ex muliere, editis humanorum pignorum par- tubus, virgines permanere.* At enim, dicit aliquis, in extrema eadem epistola synodica legitur Maximi episcopi subscriptum nomen. Est ita profecto. Verum cujusnam urbis episcopus ille Maximus fuerit, non item legitur. Sunt qui antistitem eum Emoniensem, ut est in Romana operum Ambrosii editione, fuisse ferant. Nec vero ratio est ulla quæ nos, quin iis as- sentiamur, deterreat. Imo contra est aliqua plane gravis, quæ convincit, ne an. 389 synodo Mediola- nensi affuisse putemus eum, quem unum, cui Maximo esset nomen, quinto sæculo episcopatum Taurinen- sem tenuisse prodit antiquitas; quemque cognitum atque compertum est, anno 465 Romam venisse concilioque interfuisse, quod Hilarus pontifex con- vocarat.

His constitutis, iidem illi, qui nonnisi unum fuisse Taurinensem episcopum S. Maximum pugnant, ad homilias descendunt, quæ fuere a Maximo ipso dictæ de SS. martyribus Alexandro, Martyrio et Sisinnio. Negant illi quidquam in iis contineri quod suæ sen- tentiæ repugnet. Nam videritne eos martyres, in- quiunt, S. Præsul, necne viderit, parvi referre. Fac enim viderit, cum decimum ageret ætatis annum; ecquid novi fuisset, si decennis qui erat an. 397 ad annum 465 produxisset vitam? Vixisset certe ann. 78. Quot autem sunt, quotque fuerunt, qui agant, egerint septuagesimum octavum ætatis annum? Rur- sum demum homilias easdem fuisse anno 420 vel 425 habitas. Nihil enim impedit. Recens profecto illorum martyrum qui an. 397 decesserant, passio tunc fuisset; dicereque recte Maximus potuisset : *Illos oculorum contemplatione cognoscimus; istorum supplicia vultus testimonio continemus, etc.*

Multo esse levius, aiunt, quod opponitur de Ala-

parlé depuis de Jovinien, sinon que l'on dit qu'il con- tinua jusqu'à la mort sa vie voluptueuse.

(d) Epist. Ambros. 42 ad Siricium, num. 4 pag. 1041, tom. III oper. edit. Venetæ an. 1751.

(a) Tom. VI, pag. 174, edit. Lugdun. an. 1665.

(b) Errore librorum in cod. legitur *Jovianum*.

(c) Num. 4, ad an. 412, ubi : *Les évêques, inquit, dont les plaintes donnèrent occasion à cette loi, étaient peut-être assemblés en concile à Rome. Il n'est plus*

rici irruptione. Non enim hanc indicari a Maximo, sed eam, quam medio sæculo v in Italiam fecit Attila. Nam in ea homilia, quæ est de *Bellico tumultu* (a), agi a Maximo de barbaris hostibus, qui in finitimas Augustæ Taurinorum regiones invasissent (b). Narrari inde : cives perturbatos metu, munire urbis portas (c) cœpisse; præsidia in muris statuere; apparare denique omnia, quæ conferre ad bellum sustinendum possent. In altera autem homilia, quæ est de *Hostibus non timendis*, quæque est numero LXXXVII pag. 291 seq., moneri ab optimo sanctissimoque præsule Taurinenses (qui sese ad tuitionem parare pergerent) ut in *tribulatione tanta orarent, jejuna- rent, psallerent, misererentur*. Hisce adjumentis Christianos esse suorum hostium victores solere. Frustra eos vigilare qui putant, se armare civitatem, cum ipsi *fidei arma non habeant; tuncque esse munitam civitatem, cum eam custodit Deus*. Eodem homilias 89 pag. 297 seqq., et 90 pag. 301 seqq., et 91 pag. 303, pertinere. In hac postrema redargui cives a Maximo, propterea quod imminentis vastitatis, excidiique metu, cum propius hostes accederent, [cxxxvii] pecuniæ ob avaritiam servandæ causa, fugam pararent, immemores sempiternæ salutis suæ (d). Cumque nihilosecuius cives trepidarent metu, Maximum homil. 92, pag. 307 seqq., et homilia 93, pag. 314 seqq., exemplo Elisei hortatum ipsos majorem in modum fuisse, ut ne animis caderent, utque orarent. Id si fecissent, brevi hostium impetum compressum iri confiderent. Ilinc auctæ in dies trepidationis Taurinensium rationem intelligi facile posse, si ad incursionem, motusque Attilæ exigatur : contra, si ad Alarici, intelligi recte non posse. Attilam, qui an. 451 multis Galliæ urbibus expugnatis, direptis, eversis, incredibilem in modum in cives sævierat, anno 452 magno exercitu comparato, superatisque Julis Alpibus, in Italiam irruisse, et obsessa, capta, destructa Aquileia, incolisque partim interemptis, partim reductis in servitutem, non proximis solum regionibus, sed etiam remotioribus terrorem maximum

intulisse. Inde progressum, Concordiam, Genetam, Altinum, Tarvisium, Patavium, Vicetiam, Brixiam, Bergomum cepisse. Eam rem metum auxisse Taurinensium. Quo enim implacabilis hostis accedit propius, eo majorem incolis commoveri metum solere. Is oppressis oppidis, Attilam secundam fortunam secutum, arma Mediolanum tulisse. Ea in urbe, quam sibi in potestatem redegerat, dira barbarum edidisse exempla crudelitatis. Inde conjicere quemque posse, quantus ingruentium armorum horror animos invaserit Taurinensium; quamque ob causam eorum multi statuerint fuga pecuniæ ac salutis suæ prospicere. Imminutum porro terrorem fuisse, cum Attila Mediolano profectus, Leonem pontificem, legatosque imperatoris Valentiniani III de pace expectaturus, non admodum longe ab urbe Mantua, eo in loco, ubi Mincius in Padum influit, constitisset. Denique desiisse metuere Italos, atque adeo Taurinenses, ubi cognoverunt, barbarum regem, Leonis pontificis oratione, deterritum a cogitatione prorogandi belli, transgredi rursus Alpes, atque ad suos reverti statuisse. Hanc esse gravissimorum scriptorum sententiam. Tristanum Calchum *Historiæ Mediolanensis* lib. III, pag. 64, sic habere : « Abeunte Attila, quies Italiæ parata. Sed qualis et quanta clades accepta sit, quia ceteri scriptores nimium festinantes ista prætereunt, ut declaretur, subjicienda censui Maximi Taurinensis episcopi verba, ex sermone, quem ad cives Mediolanenses de reparatione ecclesiæ et Urbis habuit. » Haud secus Remigium Ceillerum monachum Benedictinum eruditionis laude illustrem existimasse. Hunc enim de homiliis sancti Maximi, quæ sunt de *bellico Tumultu*, agentem, referri eas oportere judicasse ad an. 452, quo Attila Hunnorum rex, posteaquam potitus Mediolano fuit, tantos sibi spiritus sumpsit, ut Liguria reliquæ vastitatem inferre minaretur (e). Sed plura persequi non vacat. Hoc equidem addam breve : confici rem omnem a Maximo homil. 94, quæ est de *Reparatione Mediolanensis ecclesiæ*; pag. 315 seq. In hac captum

(a) Homil. 86, pag. 287.

(b) Pag. 288 : VICINITAS, inquit, ista bellorum vicinum magis nobis Christum esse demonstrat. Atque ideo venientem adversarium timere non debeo, quia per hæc signa venire potius intelligo Salvatorem. Quamvis enim iste metum incitat temporalem, ille tamen salutem desert sempiternam.

(c) Ibid., pag. 289 : Dum enim cauti sumus ad ea quæ cernimus, cautiore ad illa efficimur quæ speramus. Vir autem sapiens... dum perspicit in hac communi perturbatione, primores viros tuitiones in muris præparare; ipse admonetur, quemadmodum in futura eversione mundi defensionem præparet animabus. Cernimus armari civitatis portas, debemus etiam prius in nobis portas armare justitiæ, de quibus sanctus propheta dixit : *Aperite mihi portas justitiæ, etc.* Tunc autem civitatis porta munita esse poterit, si prius in nobis portæ justitiæ muniantur. Etenim nihil prodest bellum munire propugnaculis, et Deum provocare peccatis. Illa enim constituitur ferro, saxis et sudibus; hæc armatur misericordia, innocentia, castitate. Illa telorum multitudine custoditur, hæc orationum frequentia defenditur.

(d) Pag. 303 seq. : Civitati non nisi propter civium peccatum inferitur excidium. Desine ergo peccare, et civitas non peribit. Quid fugis patriam? Si vis salvus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus.... Si justus sunt, qui salvam faciunt patriam; utique injusti sunt, qui relinquunt.... Mater quodammodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ te nutrit, quæ ut fugere possis, te divitem fecit. Nam si tibi non suppeteret sumptuum copiosa substantia, fugiendi præsidium non haberes; atque ideo avaritia ductus, dum metuis divitias tuas perdere, impius in matrem esse non dubitas. Unde intelligimus te plus pecuniæ tuæ consulere, quam salutem. Dic mihi, o bone civis, cur fugere disponis? Cur patriam derelinquis? Captivitatem fortasse metuis, dare veniam non intelligis?... Dicit Deus ad Abraham, per decem justos civitatem posse salvari. Male igitur de te sentis, popule Christiane, si in tanto cætu nostro ad salvandam civitatem decem justos esse non credis. Dum enim deseris patriam, proferis non in ea esse dignos, quorum meritis liberetur.

(e) Hist. gener., tom. XIV, pag. 608.

a barbaris Mediolanum scribit, eversum, [cxxxviii] excisum ita, uti jam periisse videretur (a). Ab Attila vero eam urbem fuisse expugnatam atque direptam liquet ex testimonio fideque non recentium modo, sed veterum etiam historicorum. Contra, qui majorum memoria, Gothorum in Italiam incursiones persecuti narrando sunt, sic Alarici ad bellum apparatus, expeditiones, itinera, res denique gestas descriperunt, ut plane indicarint, illum non solum non subegisse metropolim eam Insubrium, sed ne oppugnare quidem obsidereve cœpisse (b).

Postremo quod de legibus opponunt imperatorum, quibus constitutum erat, ut *sacrilegia idolorum destruerentur*, leve perinde est. Cur enim ad legem spectare Theodosii Junioris et Valentiniani III Maximi nequivisset, quæ data an. 426 fuit, iisdem Theodosio XII et Valentiniano IV Augg. coss. (c)? Fac tamen sanctus antistes ad eam legem adverterit animum, quæ an. 391 a Valentiniano II promulgata fuerat; facile enim patiar: sed quid obstabat, quin ea tricesimo vel quadragesimo etiam post anno (cum adhuc ipsa vim obtineret, novaque Theodosii II et Valentiniani III constitutione firmata esset) in memoriam a Maximo redigeretur iis, qui eandem ipsam exsequi (d), uti par erat, tuerique negligenter? Non enim S. præsul eam, cuius meminuit, legem recentem fuisse dixit, cum sermone 82 ad populum haberet. Quod si sermone 101, pag. 658, leges ille commemorat principum, quibus cautum fuerat, ne ludi deinceps haberentur gladiatorum (e); eas quidem certe neque ut novas commemorat (f), neque si earum ullam quodammodo novam anno 415 vel 420, quidquam extulisset quod minus esse verum videretur. Nam quæ ante annos sexdecim data lex est, ea profecto dici recens non absurde potest. Lex autem ab Honorio ea de re lata an. 405 vel 404 fuit (g). Nihil est igitur quod nos deterreat, ne arbitremur Maximum, sæculo demum v, non ante an. 415, Innocentii I pontificis maximi an. 14, episcopum fuisse dictum Taurinensium.

III. Quo tempore Maximus inierit episcopatum. — Jam cum Maximus synodi adversus impiam Joviniani sectam congregatæ, legisque, ut vidimus, an. 412 ab Honorio Augusto in sectam eandem promulgatæ,

(a) *Quidam imperiti nimis interpretes fuerunt dicentes: Perii hæc civitas, collapsa est Ecclesia, non est jam causa vivendi. Imo causa est justius sanctiusque vivendi, quia Deus omnipotens, qui cuncta hæc magna cum pietate dispensat, hostium manibus civitatem, non quæ in vobis est, sed habitacula tradidit civilitatis; nec Ecclesiam suam, quæ vere est Ecclesia, consumi jussit incendio; sed pro nostra correptione, receptacula Ecclesiæ permisit exuri.* Paulus diaconus lib. xv, pag. 655; edit. Amstelodam. an. 1623, diripuisse Attilam Mediolanum narrat, sed ab igne tamen ferroque abstinnisse. Quam id sit repugnans verbis synchroni Maximi, quisque cernit.

(b) Confer quæ ex ejus ætatis, supparibusque scriptoribus collegit Tillemontius, retulitque in *Honorii Augusti Vit.*, tom. V *Histor. imperator.*, art. 16 et 18.

(c) *Codic. Theodos. lib. xvi, tit. 10, de paganis Sacrificiis et Templis*, lege 25: Omnibus sceleratæ mentis paganæ execrandis hostiarum immolationibus, dammandisque sacrificiis, ceterisque antiquarum

veluti recentis meminerit; sunt esse putent, non post multo esse putent, non post multo fuisse ^{veritas innovan-} ^{vi aliquid aut} ⁶⁹ ^{an. 415} ^{sed} ^{ipse} ^{ne} ^{Maximus} ^{primus} ^{fuerit}, necne antistes Taurinensium, nonnulla est inter eruditos viros certatio. Nam fuisse aliquos intelligo, qui cum legisse ^{sa} ^{dicerent}, vixisse quosdam Augustæ Taurinorum, etiam cum Maximus gereret episcopatum, qui illigati superstitionibus inanum deorum essent; jamque sæc. iv, cum Julianus Parabates imperio potiretur, vix perpauca exstitisse, qui Christianæ militiæ [cxxxix] nomina dedissent; tum concludi hinc posse judicarent, tam exiguo numero Christianorum prefectum episcopi dignitate fuisse neminem; primoque omnium Maximo id honoris fuisse Taurini tributum arbitrarentur. Secus Novaliensis monachus de quo supra est demonstratum existimavit. Is, nescio quem auctorem secutus, *Civitatis*, inquit, *Taurinensis episcopo per mortem sublato de medio, beatus Maximus per beatum Leonem ad Ecclesiam Taurinensem episcopus est destinatus, et non sine magna populi lætitia, et laudibus intra urbem Taurinensem fuit receptus, et in sede sua locutus.* De Leone, qui frater fuerit Maximi, ipsumque Maximum Romæ degentem Taurinensibus præfecerit (cum fabulam oleat) non laboro. De Maximi decessore, quod monachus idem adjungit, equidem adduci non possum, ut in falsis esse numerandum putem. Nam si, quia erant v sæculo in agro Taurinensi cultores idolorum, censendum esset, Taurinenses præside sacrarum ad tempora usque Maximi caruisse; eo demum deduceremur, ut confitendum nobis esset ante Aurelium nullum fuisse episcopum Carthaginensium; et ante Liberium, vel ante Damasum, Christianis Romæ pontificis dignitate neminem præfuisse, qua re quid fingi potest absurdius? Atque in Carthaginensi agro plures fuisse, qui idolorum superstitione tenerentur, dum Aurelius gereret episcopatum; cum ex aliis pluribus monumentis, tum ex lege Honorii et Theodosii imperatorum (h) an. 415 lata perspicitur: Romæ vero eo usque impudentia idololatrarum evasit, ut an. 384, quo tempore Damasus

sanctionum auctoritate prohibitis interdiximus, cunctaque eorum fana, templa, delubra, si qua etiam nunc restant integra, præcepto magistratum destrui, collocationeque venerandæ Christianæ religionis signi expiari præcipimus, etc.

(d) Vide Maximi sermonem 82, pag. 610.

(e) Vide *Codic. Theodos.*, lib. xv, tit. 12, de *Gladiatoribus*, lege 1.

(f) Serm. 101, pag. 658: *Sicut gladiatorum publicum facinus religiosa principum devotione sublatum est; ita et amentes gladiatores isti (nempe sacerdotes Dianæ arborum numinis) christianitatis observatione de propriis domiciliis auferantur.*

(g) Vide Theodoretum, lib. v *Histor. ecclesiast.* cap. 26 edit. Taurin. an. 1748, pag. 203; Gothofredum in annotat. ad leg. 1, lib. xv, tit. 12 *codicis Theodosiani*, pag. 398, edit. Lugdun. an. 1665; et Tillemontium in *Vita Honorii*, art. 20, tom. V *His. or. imperator.*

(h) *Cod. Theodos.*, lib. xvi tit. 10. leg. 20.

rici irruptione. ¹³³ *Non id*
sed eam, quam ^{latam}
Non in ea hor ^{noti-}
perator ^{ce} ^(a)
 post medium ^{am} ^{iv}, ^{romis} cultum adhibuerint
 columnamque Julianæ Apostatæ erigendam curarint;
 tanti non est, ut possit efficere episcopatu in ea urbe,
 in qua aliqui saltem essent Christiani, potitum fuisse
 neminem. Nam alias item fuisse novimus in Asia, in
 Africa, in Italia etiam urbes, quæ episcopos habue-
 runt, etsi civibus ethnicis abundarent, quorum pars
 senatum constitueret, quique templa idolorum reti-
 nerent. Roma ipsa, ut est apud Ammianum Marcellinum
 (b), senatores plures legatos ad Julianum eum-
 dem misit superstitioni deditos idolorum; templum-
 que Apollinis, quod incendi jam cœperat, ne flammis
 absumeretur diligenter cavet. Est præterea difficile
 creditu, Vercellis, quæ non longe abessent Taurino,
 fuisse præfectum multo ante episcopum, Augustæ autem
 Taurinorum non fuisse; cum præsertim ea fuerit
 majorum ratio, qui exempla imitabantur apostolorum
 (c) ut iis etiam urbibus episcopi darentur in
 quibus vix aliqui esse cœpissent, qui Christianam
 colerent religionem. Neocæsariensibus Ponti Christianis,
 qui non plures 18 essent, antistitem sacrorum
 fuisse datum Gregorium Thaumaturgum sæculo Ec-
 clesiæ tertio, a Patribus est litterarum mandatum
 monumentis (d). Quo magis Taurinensibus id non est
 adimendum decus, quorum magnum numerum, dum
 episcopatum Maximum gerere cœpit, fuisse Christianum
 liquet, ac vix ethnicismi reliquiae in pagis aliquot
 villisque superessent, qua de re post equidem videro.
 Quid? Si Maximus idem homil. 16, pag. 45, episco-
 pos præcessores suos indicare videatur? Nam Patres
 ibidem commemorat, qui *præcessissent*; eorundem-
 que Patrum *alloquia*, quibus instituti Taurinenses
 fuissent, Taurinensibus ipsis a se *repeti* affirmat. Sed
 plura de antiquitate Taurinensis episcopatus persequi,
 cum magnitudo commentarii prohibet, tum festinatio,
 ut ea exponam, quæ de Maximo constitui scribere.

[CXL] IV. *De studio docendorum Taurinensium, recteque morum disciplina instituendorum, quo Maximus jam inde a suscepto episcopatu incensus fuit.* — Is ut manus suscepit episcopatus, studia quæque sua ad plebem in re doctrinæ, inque disciplina morum recte instituendam contulit. Itaque superstitionem, **D** si qua reliqua in suis ovibus esset, primum ex animis earum evellere curavit. Quare cum esse earum plures animadvertisset, quæ suis clamoribus deficienti lunæ adjumento se fore arbitrarentur, eas graviter increpans; *Videatis*, inquit (e), *fratres, quod mea non cessat humilitas omni circa vos sollicitudine laborare, et ad frugem bonam vos tota festinatione convertere. Sed quanto plus laboro vobiscum, tanto amplius con-*

(a) Vide epistolam Symmachi ad Valentinianum, quæ refertur ante epist. 18 Ambrosii, tom. III operum Ambrosianorum, edit. Venetæ an. 1751, pag. 871 seqq.

(b) Lib. xxii, pag. 237 seqq.

(c) Vide S. Clementis Roman. epist. 1 ad Co-

restitui sua **A** fundor in vobis. Cum enim video, tot commotionibus meis, nullum vos habere profectum; labor meus jam non gratulationi est, sed rubori. Ecce ego pasco gregem Christi, et gregis fructum extorquere non valeo. Nulla enim me fidei ejus dulcedo lætificat; sed quid quid ex eo profluit, asperum et amarum est. Tum enim pastor Christi gregis lacte reficitur, quando bonorum operum ejus candore lactatur. Quis enim, fratres, in vobis non graviter ferat (NON TAMEN DE OMNIBUS DICO; SUNT ENIM INTER VOS, QUOS AD RELIGIONIS CULTUM DEBEATIS HABERE EXEMPLO), quis, inquam, non moleste ferat, sic vos esse vestræ salutis immemores, ut etiam, cælo teste, peccetis? Num cum unie dies plerosque de vestræ avaritiæ cupiditate pulsaverim; ipsa die circa vesperum tanta vociferatio populi existit, ut irreligiositas ejus penetraret ad cælum. Quod cum requirerem, quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi, quod laboranti lunæ vestra vociferatio subveniret, et defectum ejus suis clamoribus adjuvaret. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum. Tanquam infirmus enim et imbecillis, nisi vestris adjuvaretur vocibus, non posset luminaria defendere, quæ creavit. Cum inde auditores illos suos qui id perpetrarant mali, irridens insectatus esset, tum: *Hoc est plane*, inquit, *quod ait Salomon, dicens: Stultus ut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus et insipiens, ad motum ejus, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegium enim creatori committitur, dum imbecillitas ascribitur creaturæ. Mutaris ergo sicut luna, ut qui paulo ante fidei devotione fulgebas, postea perfidiæ infirmitate deficias. Atque utinam, o stulte, sicut luna mutareris! Illa enim cito ad plenitudinem suam redit; tu ad sapientiam nec sero converteris. Illa velociter colligit quod amiserat lumen; tu nec tarde fidem recipis, quam negasti. Gravior ergo tua quam lunæ mutatio est. Luna defectum luminis patitur; tu salutis. Quam bene scriptum de sapiente: Et permanebit cum sole. Permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Salvatore... Luna a statu tuo non sponte mutatur; tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in diminutionem sui conditione deducitur; tu in detrimentum tui voluntate pertraheris, etc.* Satis autem ei non fuerat hæc dixisse. Tacendum enim sibi esse non putavit, quoad radicatus id superstitionis genus extirpatum non vidisset. Quare homilia 101, pag. 337: *Ante dies*, inquit, *prosecuti sumus, fratres, adversus illos qui putarent lunam de cælo magorum carminibus posse deduci, et eorum retudinis vanitatem, qui non minus defectum patiuntur animi quam luminis patitur illa defectum; quos et hortati sumus ut, prætermisso errore gentili, tam cito ad sapientiam redeant quam cito ad plenitudinem suam illa revertitur.*

Alterum erat caput superstitionis, qua aliqui e plebe

rinthios, num. 42, tom. I Patrum apostolicorum, pag. 451, edit. Lugdun. an. 1746.

(d) Confer quæ ex veteribus affert hac de re Tillemontius in Vit. Greg. Neocæs., art. 6, tom. IV Monumentorum. histor. eccles.

(e) Homil. 100, pag. 333.

capti, calendis Januariis auspicia ementiti fuerant, quibus se cognituros considerent adversane sibi omnia an secunda eo, quem inibant, anno eventura essent. Neque [CXLII] vero inania solum auspicia observarant, verum etiam ferias habuerant ethnicorum more, frequentesque ad scenicos ludos coierant, in quibus dignosci vix posset, plusne turpitudinis inesset, an impietatis. Id quoque genus superstitionis funditus tollere Maximus omni studio est enixus. Itaque sæpe ac multum eam ob causam populum vocavit in concionem. Est ejus homil. 16 de Calendis Januariis. Hujus initio hortatur plebem ut ne ægre toties eadem de re audire ferat (a). Meminit verborum Apostoli aientis (b) : *Fratres eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Ac necessarium, inquit, nec superfluum reor, si pro commo- nitione sancta dudum habita, præcedentium Patrum vobis repetantur alloquia. Et revera, quid fastidii, quid oneris habet pro salutis profectu utilia, ac Deo placita sæpe dicere, frequenter audire? Et ideo, carissimi, fide ac devotione solita religiosi itineris vias, ac veritatis semitas gradientes, magis magisque errorum devia, et diabolica calcate figmenta. Nec enim debet fidelis anima, quæ angelorum consortia concupiscit, dæmoniorum lusibus delectari. Neque vero luci ac tenebris, veritati atque mendacio, turpitudini et honestati apud Dei servos ulla potest esse communio. Quicunque ergo credentium vel est templum Dei, vel esse desiderat, sollicitis caveat ne mortua et vana sectando, desinens esse templum Dei, fiat habitatio tenebrarum, fiat dæmonis monumentum. Pergit porro vir summus, ac : Insana sunt omnia, inquit, quæcumque diaboli fallente mendacio, Dei in se non habent virtutem : et illorum gravior, atque immedicabilis languor est, qui superstitionum furore et ludorum suavitate decepti sub specie sanitatis insanunt. Annon omnia quæ a ministris dæmonum illis aguntur diebus falsa sunt et insana, cum vir virum suarum vigore molli- to, totum se frangit in feminam, tantoque illud ambitu atque arte frangit, quasi pœniteat illum esse, quod vir est? Nunquid non universa ibi falsa sunt et insana, cum se a Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta transformant? Quomodo non sanum sapientibus patet, nihil ibi inesse sanitatis, ubi impia, ubi inhonesta, universaque omnia et faciunt et loquuntur? Grave utique eorum cor est atque omni impietate de- pressum, qui per sacrilegos jocos divinis monitis illu- dentes et vana diligunt et falsa sectantur, et post omnia, ad offensionis plenitudinem, dies ipsos annum novum vocant. Quanquam non inconvenienter secundum se novum appellant annum, quoniam per nefandas ferias,*

(a) Pag. 45 seqq. Vide et homil. 105, pag. 343 seq., et serm. 6, pag. 409 seq.

(b) Ad Philippenses III.

(c) Serm. 101, pag. 636, et serm. 82, pag. 610 : *Si videntes hoc tacemus, silentes et patimur, reos nos statuimus, si non operatione sceleris, atamen dissimulationis assensu. Nam sicut obviare sacrilegis contradicentem justificat ; ita dissimulare quæ videris, maculat reticentem. Solent enim plerique miseri dicere :*

A pro honestate falsa turpitude et perversitas innovan- tur. Novum vocant annum, quasi novi aliquid aut cas- lum tunc ostendat, aut terra. Novum annum Janua- rias appellant calendas, cum vetusto semper horrere et errore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colli- gere se dicunt, ac statum vitæ suæ inanibus indicibus æstimantes, per incerta avium serarumque signa, im- minentis anni futura rimantur, cum utique apud Deum solum sit notitia futurorum, et legalis auctoritas ista prohibeat, dicens : Ne aruspiciemini, ne auguriis inten- datis. Sed miseri ac miserandi homines rapti erroribus paganorum, et minus provido corde cæcati, cum impietate de domibus suis prodeunt, et cum sacrilegio revertuntur. Aut quomodo se Christianum putat posse vel dici, qui in tali observatione vidit se perfidis esse consortem? Perceperat porro Maximus uberem suarum cohortationum fructum. Nam cives suos ita ab ejusmodi superstitione deduxit, ut dicere jure tan- dem potuerit : Ita et vos, carissimi, jamdudum nec observare, nec quærere manifesta relatione [CXLII] cog- novi. Ac revera non sunt a vobis penitus inquirenda, qui omnipotenti Deo credimus... Vos sicut hucusque pro Dei timore fecistis, abhorrete vana, refugite falsa, impia declinate.

Cum tanta Maximus in superstitione ex urbe ex- terminanda usus esset felicitate, tam nihil hortationum, diligentia, operæ prætermisit, ut eam ex animis evelleret rusticorum qui pagos agrosque in- colerent. Hoc ut facile assequi posset, primores ci- vilitatis crebris concionibus premere urgereque cœ- pit. Monere porro ipsos etiam atque etiam ut con- sulerent salutem suam. Ne putarent fas esse homini Christiano pati, ut in ruribus agrisque suis idola perstent ; iisque a colonis sacra flant, ac honores, cultus, preces adhibeantur. Scirent nisi hæc disji- cere, obtinerere, delere conati omni studio, cura, sol- licitudine sint, auctores ipsos, ac reos fore impie- tatis et sacrilegiorum, quibus eorum servi, aratores, villici sese polluerent. Fuere qui, excusandi purgan- dique sui causa, dicerent non esse culpæ verten- dum sibi, quod alii vel agant, vel egerint, injussu suo. Sed hos Maximus, quanto in errore quantaque in ignoratione decretorum religionis versarentur, docens : Quisquis, inquit (c), intelligit exerceri in re sua sacrilegia, nec fieri prohibet, quodammodo ipse præcipit. Tacendo enim et non arguendo, consensum præbuit immolanti. Apostoli Pauli hanc esse certam, ut quæ instinctu divino sit pronuntiala, sententiam : Criminosos esse non solum qui faciunt ; sed etiam qui consentiunt facientibus. Quamobrem nossent eos qui aratorem suum, reive rusticæ curatorem sacrificare

Nescio, non jussi, causa mea non est, non me tangit. Sed hæc, ut dixi, loquitur miser quisque vel trepidus. Negat enim se jussisse fieri, quod noluit jubere, ne fieret. Nam utique malum, quod de consuetudine ve- nit, cum non coercetur, admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris et ignoras. Nescis quia Dei causa cunctorum est, et quod ab uno peccatur, in pluribus vindicatur.

idolis scirent, nec prohiberent, ejus esse participes impietatis, ut qui, etsi copiam non darent, ejus tamer foverent, dum non cohiberent, licentiam. Ac si non jussio tua, inquit, at est tamen voluntas in crimine. *Dum enim taces, placet tibi quod fecit rusticus tuus: quod si non faceret, forsitan displiceret. Non enim sibi tantum peccat subditus cum sacrificat, sed et domnedio, qui non prohibet; qui si prohiberet, utique non peccaret. Grande igitur malum est idololatria. Polluit exercentes, polluit habitantes, polluit intuentes, penetrat ad ministros, penetrat ad conscios, penetrat ad tacentes. Immolante enim rustico, inquinatur domnedius. Non potest non esse pollutus ubi cibus capitur, quem sacrilegus cultor exercuit, terra cruenta edidit, tetrum horreum conservavit. Omnia enim ibi inquinata, omnia sunt nefanda, ubi diabolus habitat in edibus, in agris, in rusticis. Nihil ibi liberum est a scelere, ubi totum versatur in scelere. Cum cellam ingressus fueris, reperies in ea pallentes cespites mortuosque carbones, dignum sacrificium dæmonis, cum mortuo numini rebus mortuis supplicatur. Et si ad agrum processeris, cernis aras ligneas, et simulacra lapidea, congruens ministerium, ubi diis insensibilibus, aris putrescentibus, ministratur. Cum maturius vigilaveris, et videris saucium vino rusticum, scire debes quoniam, sicut dicunt, aut dianaticus (seu Dianæ arborum inanis numinis sacrificulus) aut aruspex est. Insanum enim numen amenem solet habere pontificem. Oppebant enim sese vino ejus generis sacerdotes, ut (cum dææ facturi satis plagas sibi infligerent) aut non sentirent, aut mollirent levarentque dolorem: Talis enim sacerdos parat se [cxl.iii] vino ad plagas dææ suæ, ut dum est ebrius, pœnam suam ipse non sentiat. Hoc autem non solum de temperantia, sed et de arte faciunt, ut minus vulnera sua doleant, dum vini ebrietate jactantur. Vanus plane vates est, qui putat crudelitate astruere pietatem. Nam ut paulisper describamus habitum vatis hujusce, est ei adulterinis crinibus hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, et more gladiatorum paratus ad pugnam, ferrum gestat in manibus; nisi quod gladiatore pejor est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur; iste contra se pugnare compellitur. Ille aliena petit viscera, iste propria membra dilaniat; et, si dici potest, ad crudelitatem illum lanista, istum numen hortatur. Hoc igitur indutus habitu, hac cruentus cæde, judicate utrum gladiator sit an sacerdos. Ita sanctus antistes cum sacerdotum ejus generis ferinum ornatum, atque inimicam naturæ hominum, diramque crudelitatem descripsisset, tum conversa ad cives qui aderant oratione, hortatus eos vehementer fuit ut in memoriam redirent, qua lege ab Honorio Augusto sublatum esset certamen gladiatorium;*

(a) Homil. 115, pag. 382 seq. : *Hæreticos, inquit, omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cum in domo Domini habitare non possint, conventicula sibi quædam veluti foveas præparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur Ecclesiæ, ut si qua innocens anima forte processerit, velut pullum gallinæ*

quare, agerent severe et graviter, ut qui sacrificuli peiores essent gladiatoribus, hi de Christianorum fundis exterminarentur. Atque alias quidem sæpe auditores suos sanctus antistes monuerat, ut legum recordarentur quas ea de re Christiani tulissent imperatores. Serm. autem 82, pag. 610 : *Deus, inquit, præcipit, et ad ejus præcepta dormimus. Quoties mandavit idem Deus idolorum sacrilegia destruenda, et nunquam ad hanc partem solliciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit imperiale præceptum... Principes quidem tam boni Christiani leges pro religione promulgant, sed eas exæcutores non exerunt competenter; et ideo exuto a culpa principe, exsecutor remanet in reatu, etc. Quem vero Maximus reportarit adhortationum monitionumque suarum fructum, ex sermone 102, pag. 657 seq., intelligi plane potest. Sic enim eos qui ad concionem convenerant allocutus fuit: Non parum tractatu dominicæ superioris profecisse vos credimus, si quidem prædicatione nostra ab omni idolorum inquinamento corda vestra purgavimus. Nostra enim corda mundantur, cum diaboli sordibus polluta nostra conscientia non tenetur. Pollutam autem is conscientiam non habet, qui exerceri sacrilegia in sua possessione non patitur. Cæterum qui scit in agro suo idolis immolari, nec prohibet, quamvis ipse longe in civitate consistat, pollutio tamen illum nefunda continget; et licet aris assistat rusticus, (ad dominum) contaminatio exsecranda regreditur. Particeps enim ejus efficitur, si non conscientia, certe notitia. Profecisse ergo vos credimus, cum sacrilegii cultum in vestris possessionibus inhibetis. Dicimus enim, ut Christiani hominis, hoc est mundi viri, sit munda possessio. Ait enim Salomon: Possessio pretiosa vir mundus. Si ergo vir purus possessioni pretiosissimæ comparatur, quanto ista possessio majoris est pretii, si sit sincera et pura, nec aliqua diaboli contagione vilescat?*

V. Cavet item Maximus ne qua hæreseos pestis in suum gregem invaderet. — Sed dum Maximus acriter contra ethnicam superstitionem pugnabat, illud simul cavebat ne qua hæreseos pestis in suum gregem invaderet. Cumque cognosset quantum Manetis impietas intulisset in Italiam etiam detrimentorum, magno sibi opere enitendum elaborandumque putavit, ut orthodoxi dogmatis cognitione, adversus ipsam animo muniret Taurinensium, hosque sic institueret, ut si in quem forte incidissent qui id hæreseos portentum ingerere ipsis vellet, eum dignoscere vitareque possent. Norat enim hæreticos clam imperitis incautisque insidias instruere solere, a quibus diligenter cuique sit, naviterque cavendum (a). [cxl.ii] Quare illud universe animadvertit: cum novitatis pravæ studiosorum mos sit ut una ratione metiri di-

matris absorbeant... Vitemus ergo, fratres, vitemus pestiferos vulpium insidiantium dolos, vitemus mortiferas nequissimorum animantium captiones, ne... fructus nostrarum segetum, perversorum dogmatum vulpes aut insidiarum deceptione capiant, aut flammarum adustione consumant.

vina quæque, longisque disputationibus implicare, A atque involvere conentur (a), curandum orthodoxo esse ne cum iis jungat consuetudinem (b). Inde suarum esse ovium partes monet ut credant unum esse Deum, qui ex nihilo aspectabilem hunc mundum creavit (c); nec ulli auscultent qui audeat ratione, seu potius arbitrato suo de Creatore statuere. Investigari namque sola ratione non posse, ait: *Quomodo ex nihilo factus est mundus, cælum unde resplenduit, aquarum stquor, terræ soliditas qua ratione subsistunt; quomodo etiam de terra homo, de masculo femina, itemque per seminam masculus; quid illud est post omnia, quod lumen gignit ac tenebras; quod vitam facit ac mortem.* Post: *Si ergo, inquit, te ipsum, o homo, et quæ propter te facta sunt, qualiter aut unde sint facta comprehendere non vales, qua præsumptione, B quare stultitia, tuum ipsius, atque omnium discutiis CREATOREM?... Hæc, carissimi, rationi cæca sunt, fidei manifesta. Tunc enim parte ex aliqua indefinitæ majestatis ejus poterimus immensa rimari, si advertamus qualis quantusque sit Deus a nobis non posse cognosci, ut ait Dominus ad Moysen: Tu autem non poteris videre faciem meam, id est, non potes carnalibus oculis meam, sicuti est, inspicere deitatem. Beatus namque David virtutem omnipotentis ejus intendens, clamabat, dicens: *Mirabilia opera tua, Domine, et anima mea novit valde. Vulde enim sciebat anima prophetalis opera Dei omnem meditationem humanæ mentis excedere, propter quod sapientissimus patriarcha, mortalis sensus conclusus angustiis, quæ investigare non poterat mirabatur... Hoc ipsum, quod incomprehensibilis est Deus, anima ejus (Davidis) noverat, caro sentire non poterat. Omnis ergo qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animæ sensum, sed errorem (d). Datum præterea Maximus divinitus Vetus Testamentum (e) scribit, cujus est spiritus unus ac Novi, mira que cum Novo ipso consensio (f). Docet Patris æterni Dei Filium æternum Deum humanam sibi assumpsisse naturam, utque hominem, non apparenti, sed vero præditum corpore, vere passum mortuumque fuisse, resurrexisse, ascendisse in cælum (g), indeque esse, ut vivos mortuosque judicet, adventurum (h). [CXLV] Constitutas item ait fuisse a Deo nuptias, quas deinceps Christus sanctificavit (i), seu in numerum provexerit**

novæ legis sacramentorum. Non nominat quidem Maximus Manichæos, qui malas esse nuptias, quique malum esse, atque a malo principio conditum mundum hunc sub sensus cadentem; illatumque Vetus Testamentum (Marcionem aliasque pestes generis ejusdem secuti) pugnabant; sed sanctissimo præsul non tam erat curæ, ut nomina sectarum cives nosset sui, quam ut dogmata scirent orthodoxæ religionis, quibus dogmatibus cognitis, sectarios detegere ac repellere tuto possent.

Quare ille quorundam hæreticorum qui sua ætate in regiones finitimas hæressent, circumvenireque imperitos rerum, atque incautos conarentur, tacitus præterit appellationem; hoc uno contentus, ut ne quis civis ignoraret quæ ipsorum esset impietas. Itaque quinam illi hæretici fuerint incompertum est. Hoc novimus, fuisse illis præpositos, quos presbyteros appellabant. His negotium fuisse datum ut laico, qui sua ipsis peccata confiteretur, non juberent ut resipisceret, utque crimina sua detestaretur atque deleret; sed tantum pecunie ad remissionem imperarent, quantum ipsi statuerent, solvi oportere. Ne vero hi quecupiam fallerent, Maximus advocata concione, sic est populum allocutus (j): *Mirari non debemus quod hujusmodi hæretici in nostra aberrare cæperint regione. Semper enim gregem ovium insidiator lupus sequitur; semper Christianum cæsum diabolus deceptor incurSAT. Quod quidem fit utiliter, ut sollicitiore custodia nec gregem ovis deserat, nec Christianus Ecclesiam derelinquat. Unde et Apostolus ait: Oportet etiam hæreses existere, ut probati manifesti fiant inter vos. Tanquam si diceret: Oportet esse Christianis fidei pugnam, ut sit probatis certa victoria. Nam, ut eorum interim blasphemias seponamus, retextumus quæ sunt ipsorum præcepta vivendi. Præpositi eorum, quos presbyteros vocant, dicuntur tale habere mandatum, ut si quis laicorum fassus fuerit crimen admissum, non dicat illi: Age penitentiam, deplora facta tua, desce peccata; sed dicat: Pro crimine da tantum mihi, et indulgetur tibi. Vanus plane, et insipiens presbyter, qui cum ille prædam accipiat, putat, quod peccatum Christus indulgeat. Nescit quia Salvator solet peccata donare, et pro delicto querere pretiosas lacrymas, non pecunias numerosas. Unde ipse ait: Gratis accepistis, gratis date... Suscipit dona*

(a) Homil. 89, pag. 300.

(b) Homil. 104, pag. 346: *Circa fidei donum solliciti esse debemus, et providi, et ad custodiam ejus mentis devotione semper esse armati, nec cito fallacibus credere blandimentis. Solet enim sub prætextu pacis hostis irrepere, hoc est sub vocabulo hominis Christiani hæreticus subintrare, qui ad decipiendos simplices homines Christum in ore portat; diabolus gerit in corde; et eum quidem lingua confitetur, sed mente blasphematur. Ab hoc igitur oportet penitus declinari, nec aliqua societate conjungi, etc.*

(c) Homil. 7, pag. 22, et homil. 10, pag. 28, et homil. 82, pag. 270, et homil. 89, pag. 299 seq., et homil. 116, pag. 383.

(d) Homil. 10, pag. 28.

(e) Homil. 11, pag. 31, homil. 15, pag. 31, serm. 18, pag. 442.

D (f) Homil. 11, pag. 31, et serm. 80, pag. 605.

(g) Vide præfat. num. 3, pag. 41 seqq., et num. 4 seqq., pag. 45 seqq., ubi verum Deum, perfectumque hominem ostendimus a Maximo credi atque appellari Christum. Cum autem fateatur Christum perfectum hominem; anima certe, et corpore fuisse præditum sit confessus, necesse est. *Homo enim, inquit Maximus serm. 41, pag. 567, anima et corpore constat. Una sine altero, disjuncta ac dissipata natura est.* De vere passo, mortuo, ad vitam revocato, resurgenteque Christo, confer quæ ex Maximo descriptissimus Præfat. num. 6, pag. 48 seqq., num. 12, pag. 53, et num. 15 seqq., pag. 49 seqq.

(h) Confer tract. 1, de Baptismo, pag. 711 seq.

(i) Vide præfat. nostram num. 28, pag. 101.

(j) Homil. 104, pag. 346 seq.

presbyter, et pactione quadam indulgentiam de Salvatore promittit. Insuper placitum, in quo dicitur minus deliquisse Domino, qui plus contulerit sacerdoti. Apud huiusmodi præceptores semper divites innocentes, semper pauperes criminosi. Quomodo pauper satisfaciat pro delicto, qui non habet, quod offerat pro peccato?

Haud secus Maximus adversus cæteras hæreses magna suis, ac firma doctrinæ præsidia paravit. Nam dum opportunitas monuit, modo Arianorum (a), modo Helvidianorum ac Jovinianensium (b), modo Vigilantii sanctorum reliquias honorandas esse negantis (c), modo Nestorianorum, modo Eutychianorum (d) dogmatibus, ostendit quantum erroris inesset ac pravitatis. Cumque Ariani acres cum sancto Eusebio Vercellensi fuisset concertationes sciret; sicubi de assertore illo, ac vindice divinitatis Servatoris Christi sermo habendus fuit, impie sectæ doctrinam brevibus refellit, demonstravitque quam esset inimica veri (e) : *Quid mihi, inquit, nunc, hæretice, in Patre et eius Filio diversitatem conaris astruere, cum Filius substantiæ suæ [CXLVI] nos edocens veritatem, dixerit : Ego et Pater unum sumus? Qui et « unum » dicit, et « sumus, » nec separatione se dividit, nec unione confundit. Qui unum cum Patre est, nec perpetuitate a Patre differt, nec virtute discordat; cumque sit cum Patre unum, de Patre tamen natus asseritur; ne ut impius blasphematur Arius, aut creatura quæcumque Filius, aut impar esse credatur. Audis ergo, o homo, Deum de Deo natum; sed in tantum hoc profundo habes, quod fide credas; non habes quod discutias argumentis. Audis Filium de Patre natum; sed ne sexum aliquem possis in divinitate rimari, ipse Filius et Verbum dicitur et lumen. Dicitur etiam et Dei virtus, et Dei sapientia, ut advertas... non corporaliter creasse Patrem, sed per ineffabile majestatis secretum de virtute prodiisse virtutem, et lumen manasse de lumine. Rarum ne Verbum ipsum non substantiam veritatis, sed prolatitium loquentis Dei putares esse sermonem, dicitur Filius, ut in eo illius, qui Pater est, et consonantiam esse disceres et affectum... Et revera, fratres, sicut videre Filium, videre est Patrem; ita intellecto Patre, intelligitur et Filius. Nam qui Patrem credit, et confitetur æternum, credat necesse est et Filium coæternum... Qui videt, inquit, me, videt et Patrem. Quomodo in Patre, Filioque ejus unus esse poterat, et*

indiscretus aspectus, nisi esset ei una et indiscreta substantia? Christus igitur natura Deus, natura et homo; in utroque verus, in utroque perfectus est, quia et humanitatem veraciter sumpsit a Matre; et de Patre habet naturaliter deitatem. Qui sic videt Filium, videt et Patrem; quia cum Christum eundem Deum confitemur et Dominum, necessario passiones homini, Deo mirabilia deputamus, ut intelligatur Unigenitus Dei nec a paterna majestate dispar, nec a materna carne dissimilis. Per hanc fidem a Patribus nostris Ariana est confutata perfidia; qui utique Arius, beati Joannis Evangelio contradicens, dum Verbum Dei Deum, et apud Deum esse negat, infidelitatis suæ cæcatus obscuritate, nec Patrem potuit videre, nec Filium; dumque factorem omnium facturam esse contendit, et intemporalis Deo temporalia conatur ascribere, præsumptionis suæ furore confusus, utriusque in Christo naturæ perdidit sacramentum. At venerandus iste Pater (S. Eusebius), qui legerat, dixisse Dominum : *Ego in Patre, et Pater in me est : Sciens in hac doctrina personarum esse distinctionem; non naturæ distantiam Patris Filiique ejus, qui non unus, sed unum sunt; indissociabilem tenuit, et edocuit unitatem; asserens pariter in Christo Domino et passibilem carnem, et impassibilem deitatem. His ille documentis plebem suæ fidei creditam sæpe instruere, confirmareque in religionis decretis institutisque consueverat (f). Sic autem suis recipiebat : calcaturos ipsos esse figmenta hæreticorum, si constantes insistere perseverarent semitas veritatis, quas universa Ecclesia teneret. Hæreticos (g), qui semitas ejusmodi deseruere, eo demum abduci, [CXLVII] ut sua ipsi condemnati sententia, sese ab Ecclesia discendant; sibi que, ut Judas, parent interitum sempiternum. Ecclesiam namque navim illam esse, quam Petrus moderetur, extra quam, qui manserint, pereant (h). In ea quidem, ad quam solum Dominus ascendit, Petrum esse firmamentum; totius operis Christiani compagni inolemque sustinentem; gubernatorem, judicem, magistrum divinitus constitutum, cui pascendi gregis fuit a Christo facta potestas. Desilire inde fas esse nemini, qui salvus atque incolumis esse velit (i). Quod si quis forte a Petro dissidens, seque Christi esse discipulum simulans, in navim eandem irreperit, eum Maximus, ne sibi blandiatur, monet. Judæ ipsi fore similem, cujus perfidia conturbetur navicula, quam fundat apo-*

(a) Vide præfat., num. 2, pag. 39 seq.

(b) Ibid., num. 7, pag. 53.

(c) Ibid., num. 36, pag. 121.

(d) Ibid., num. 5 seqq., pag. 40 seqq.

(e) Homil. 78, pag. 246.

(f) Homilia 9, pag. 26 : Ergo, fratres, ineluctabili fide ac devotione solita, SACERDOTIS TOT SEMPER MONITUS inherentes, per religiosi itinerts vias, ac veritatis semitas, quas universa tenet Ecclesia, gradientes, magis magisque hæreticorum devia, et diabólica calcate figmenta.

(g) Homil. 47, pag. 146 : Hoc sacrilegi solet esse judicium, et conscius facti ipse se damnat, sicut ait apostolus Paulus de hæretico dicens : Hæreticum hominem post unam et secundam corraptionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delin-

quit proprio judicio condemnatus. Ipse enim se damnat hæreticus, cum de Ecclesia ipse se projicit, et a cætu sanctorum, nullo compellente, procedit. Ipse enim ostendit, quid mereatur a cunctis, qui suo judicio separatur a cunctis. Ipse, inquam, se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi, episcopi sententia, projiciantur de consortio Christiano, hæreticus cuncta præveniens, sententia suæ voluntatis abjicitur. Tali ergo hæreticus, quali et Judas poena damnatur, ut idem sui et reus sceleris, et judex sit ultionis. Nec immerito, quia Dominum, quem ille vendidit, iste blasphematur; quem ille persecutoribus tradidit, quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus Dominum, cum divinitatem ei derogat, et asserit creaturam.

(h) Vide præfat. nostram, num. 30, pag. 107.

(i) Ibid., pag. 108.

atoli Petri fides. Tranquillitatem autem esse ubi Petrus solus navigat; ubi vero Judæ adjungitur, tempestatem (a). Ei porro qui Judæ facta imitetur ecquid esse reliqui, nisi ut exitiales Judæ ipsius exitus habeat?

VI. Non minus fuit diligens Maximus in suo grege instituendo disciplina morum. Palam eloqui voluit verum. Carit ne nimium aut severus, aut indulgens esset. Curavit ut cives sui dicto audientes essent, frequentesque in ecclesiam convenirent. Quas ipsis dederit præceptiones morum. — Neque minus diligens Maximus fuit in instituendo populo disciplina morum. Animadvertendum autem cumprimis duxit, sacerdotum, episcoporum præsertim, id munus esse proprium ut veritatem palam prædicent, ac si quid inferri pravi cognorint, detestentur, reprehendant, ac penitus deleri curent. Quod si tacere quam eloqui malint, suam ipsos in summum discrimen salutem adducere. Cavendum vero iis majorem in modum esse ne nimium aut severi sint, aut indulgentes. Nam prophetam etiam petiisse, ut nosset scienter sapienterque distinguere qui sint termini bonitatis, et quam debeat habere disciplina mensuram; ne forte aut nimix remissionis vitio incognita sædetur, aut disciplina durior ipsa sui austeritate erubescat. Atque eum, qui bonus esse peccanti velit, benigne quidem facere; sed ut bonum revera faciat, rigore uti debere disciplinæ, quo sua illi proficiat bonitas in salutem; alioqui perniciosam illi eam bonitatem fore, quæ permittat perire peccantem, quem ipsa potuerat salvare correctum. Rursus, inquit, si nimio disciplinæ rigore nullam sanantis bonitatis prætenderis medicinam; dum terrorem tuum refugit peccans, peccantis ægritudinem non curabis. Et quæ tandem vivendi ratio erit, quæ justitia, si aut solutior lenitas conniventiam præbeat peccatori; aut immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem (b)? Sic autem se plebi curæ suæ creditæ confirmare, atque recipere: seipsum esse venerabilium Patrum (c) hac de re exempla imitaturum. Sibi igitur auscultent oves, cum ministris sit Dei non solum adhibendus honos, sed etiam obtemperandum (d). Nam dignitatem, quæ ministris defertur, illi sine dubio exhiberi cujus sunt ministri. Repetant memoria oraculum Christi sic apostolos alloquentis: Qui vos audit, me audit, et qui vos recipit, me recipit. Etsi erant qui S. antistiti parerent, non deerant tamen qui dicto audientes esse renuerent. Id ut damnosum ipsis, sic ei grave et acerbum erat. Itaque ut et munere ipse fungeretur suo, et hos quibuscunque modis posset, atque liceret, revocaret ad sanitatem, adhortatione, redargutione, minis etiam utendum sibi esse judicavit. Atque hos quidem alloquens (e): Frequenter studueram apud me ipsum, inquit, subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, ac non elargiri sæpius sermonum celestium sacramenta. Siquidem nihil prosit offerre pa-

bula recusanti, et potum porrigere minime sitienti, cum id quod offers, non tam libenter hauriat, quam fastidiose veluti turbulentum reddat; atque ita fit, ut populi sinceritas [cxlvi] vitietur, et causas delicti fastidiosus potator inveniat. Sic ergo et caritati vestræ ingerere dominici poculi prædicationem forte superfluum est, cum id anima vestra clausis visceribus non tam sitienter hauriat, quam dissimulanter effundat. Fundit enim mandatum Domini, qui illud aure sua percipit, corde non retinet... et ita domum vacuus repedit, qui de ecclesia onustus exierat. Jam hos sæpe monuerat, ut largitione inopiam eorum quibus adversa fortuna esset, levarent, utque providerent ne quod in fundis suis reliquum idolum esset, neve familiares catechumenos diutius expertes esse baptismi gratia paterentur; sed ita auditus fuerat, ut inaniter fusa ejus omnis oratio videretur. Eam ob rem: Vereor, inquit, ne hæc evangelica lectio plerisque de vobis congruat, quæ ait: Cantavinus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis (f). Volueram ergo subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia; non quod iratus hoc facerem, sed ut evangelicam sententiam custodirem. Ait enim Dominus: Qui habet, dabitur ei, et qui non habet, id quod habet, auferetur ab eo... Hoc est, qui dives fuerit bonis operibus, hic magis evangelica prædicatione ditetur... Cæterum si fornicatori prædices quod virgo debeat permanere, et avaro quod omnia sua distrahat, stultitia illi est... Tale enim est iis prædicare quod perfectum est, quale si mendicum panis obrutum holoserica velis induere, etc. (g).

Jam hortatus crebris sermonibus majorem in modum populum fuerat ut frequens ad ecclesiam, juniorum temporibus stationis habendæ causa, festisque diebus dominicis præsertim, conveniret, quo rei divinæ interesset, viresque animi eucharisticæ sacræ reficeret. Nihilosecui multi ad mensam cœlestem non accedebant, neque ad ecclesiam adibant, ut vel esum ad convivia sæcularia, vel ad saltus, silvasque venatum irent. Ægre id tulit Maximus. Itaque eos publice hisce verbis est insectatus. Quid dicimus de iis, quo eos apud Deum vocabulo nuncupabimus, qui die dominico propter convivium sæculare, prandium cœlestis contemnunt, et mensam Christi deserunt, dum mensa hominis delectantur? Nam hic printa amicitiarum Christi offensa est, ut cum ille die dominico omnes ad refectionem vocaverit, unusquisque propriæ se voluptate lascivitatis reficiat, et non eo potius conveniat, quo debito quodam religionis adducitur. Debitum enim est Christiano die dominico ad ecclesiam convenire. Nam illa die leges silent, judicia tacent, ut salus hominum locum devotionis acciperet, et non tam feriaretur a publicis actibus, quam feriatus esset a facinoribus peccatorum. Sed quod pejus est, id quod ad salubritatem datum est, deputat hoc miser quisque lasciviæ; et non solum ad ecclesiam propter peccata non convenit, sed

(a) Serm. 103, pag. 659.

(b) Homil. 107, pag. 353 seq.

(c) Ibid., pag. 354.

(d) Homil. 67, pag. 215 seqq.

(e) Serm. 104, pag. 661 seqq.

(f) Ibid., pag. 663.

(g) Ibid., pag. 662 seqq.

vanitatibus studens, accumulat sibi graviora peccata, unde vos omnipotens Deus emendatos liberet (a). Rursum : (b) Quid prodest, inquit, jejuna visceribus, et luxuriari venatibus; abstinere cibis, et errare peccatis; custigare corpus inedia, vinum forte non bibere, et ebrium cogitatione malignitatis incedere?.. An putas illum jejuna, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non deatorum martyrum loca sancta perquirat; sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus, silvasque perlustrat, servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam venire cupientes, et voluptatibus suis peccata accumulata aliena, nesciens, reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum? Tota igitur die venatibus immoratur..... lætus si aliquid cepit,..... Tanto studio gerit, quasi ideo indictum [CXLIX] jejunium fuerit, ut venetur. In his ergo luxuriis, dicite, quis cultus sit Dei, quæ mentis possit esse devotio, qui propterea jejuna, non ut Deo atque orationibus vacet; sed ut tota die otiosus, et liber, proprias exerceat voluptates? Quamvis igitur, qui ejusmodi es, frater, vespere ad domum redeas, quamvis declinante jam sole manduces, potes videri tardius refecisse, non tamen Domino jejunasse. . . Scire debemus, fratres, hoc acceptum Deo esse jejunium, si non solum abstinentia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad servulos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus... Tota die sit nobis assidua vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens, ejus confabulatione pascatur. Nulli actus sæculi actus divinitatis impediãnt, non ludus tabulæ mentem avocet, non voluptas canum sensus obducat... Quidquid enim præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas. Hoc est enim salutare jejunium, ut sicut abstinetur corpus ab epulis, ita et anima refrenetur a vitiis. Hac tam gravi redargutione, hisque monitis cives plerique omnes permoti, multo majore assiduitate atque frequentia, statis præsertim diebus, in ædem sacram concurrere cœperunt. Ea res Maximo aliquandiu solatium curarum ac laborum fuit. Sed decursu temporis, cum vir sanctus ad synodum profectus esset publici commodi causa, diutiusque domo abfuisset; illi (quasi præfecti moribus soluti fuissent metu) tantum sibi licentiæ sumpserunt, ut rari ad synaxim accederent. Auxerat id malum segnitie atque incuria clericorum. Id ut Maximus Augustam Taurinorum rediens accepit, tulit acerbe. Itaque non post multo plebe in concione vocata, questus est graviter. Dolere se dixit, quod cum paterna pietate ipsam monere nunquam destitisset, tum nihil profecisse videretur. Sperasse quidem se, fore, ut e senatu Patrum (c) reversus, de rebus esset acturus, quæ et jucundæ sibi et gratæ populo atque utiles esse possent. Verum vix perve-

nisse Taurinum se, cum plane sensit spem illam omnem fuisse inanem. Nam Comperi, inquit, quod per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniat; ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente, mecum pariter veneritis; et quasi, cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter a domo Dei absentes sumus; sed hoc interest, quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis, quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab Ecclesia sua, qui est ubique, non deest? Venis, frater, ad ecclesiam, non invenis ibi episcoporum episcopum Salvatorem? Nam Christianus qui tunc tantum procedit ad ecclesiam, quando episcopus præsens est, non tam Dei causa videtur processisse quam hominis, nec implese Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Mox versa ad clericos oratione, eorum negligentiam accusavit. Negavit se castigare filiorum licentiam posse; cum emendari a se cerneret negligentiam eorum non posse quos fratrum numero haberet. Addidit non de omnibus loqui se. Perspectum enim esse atque exploratum sibi eorum quosdam colere pietatem diligenterque agere, sed non minus se scire esse alios negligentes. Hos ab se moneri ut consulant conscientie ac salutis suæ.

Ejus orationis tanta vis fuit, ut Taurinenses, etsi acrius fortasse quam suspicari potuissent, at se tamen, merito certe suo, reprehensos a S. antistite [cl.] confiterentur. Itaque caverunt ne quam deinceps pastori suo ea de re causam ad redarguendum darent. Maximus, qui profecisse ipsos gaudebat, cum aliquos tristitiae sese tradidisse cerneret, hanc ut vel finiret, vel mitigaret, sic eos est allocutus: *Amarior fortasse fuerit prædicatio mea superiore dominica, quod plerisque de vestris acrius magisteriis et veritate convenerim, et sim prosecutus, quæ aliquantis blandimenta non afferrent, sed tristitiam irrogarent. Verum nihil mea interest. Ego enim gaudeo sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiã. Tunc enim auditor proficit, quando austeriora annuntiat prædicator. Tunc enim ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim beatus apostolus: Nam quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Recte ergo lætor, quia salutem operor, cum objurgo; licet mæreat filius mea acerbitate sermonis, qui eum proficere intelligo per mærorem. Ait apostolus: Quis est enim filius quem non verberat pater? Non enim semper pater osculatur filium, sed et aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim et amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amarius inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio quam blanda remissio; unde ait propheta: Dulciora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Igitur, fratres, quia post tot increpationis meæ utilia verba credo vos benignitate sensuum profecisse, de sacris litteris aliqua conferemus. Sicut enim fons, qui non solito humore*

post hos complures dies aliquid uberius prædicare, et revertens a tanto examine sacerdotum, dulci vos sermone reficere, etc.

(a) Serm. 95, pag. 638.

(b) Serm. 25, pag. 458.

(c) Homil. 112, pag. 373 seq. : *Deberem, fratres,*

distillat, exagitur surculus, ita et largior invenitur, ac primum ex eo turbida aqua producitur, ut unda prior subsequatur; sic et sanctitas vestra exasperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed devotior facta est dulcedine pietatis (a).

Quid autem Maximus de sacris litteris contulerit cum plebe, conforreque inde perrexerit, cum ex eadem homilia, tum sit ex cæteris pluribus illius opusculis evidens. Jam sacrarum litterarum (quibus uti, dum tempus posceret, consueverat) loca vel ex Itala vetere versione tanquam ex fonte hauriebat, vel promebat a se in Latinum conversa de Græcis. In ea vero homilia, cujus est a nobis proxime facta mentio, ex Evangelii Matthæi sexti ac decimi capituli insigni loco: *Vos autem, quem me esse dicitis, opportunitatem populi docendi cepit, ut quod corde crederet, id ore ad salutem confiteretur. Cæteris orationibus, auctoritate perinde sacrarum Bibliorum fretus, monuit cives: eorum qui caducis hujus mundi rebus hærerent, vero gaudio duci neminem (b). Enitendum cuique esse ut vero gaudio potiturus, sibi paret ad cælum viam (c). Hanc viam sic esse parandam. Cavendum ne quid in nobis fictum sit, nequid simulatum, nequid duplex (d). Nihil esse admittendum mali; non enim posse vitium simul cum virtute consistere (e). Fide quemque esse in Deum debere pura, constanti, immota (f); spe firma (g); fida atque ardenti charitate (h), quæ ita in proximos manet, ut erga illos par sit, atque nostrum erga nos ipsos dilectio (i). Hanc esse virtutis summam. Qui cam respuat, frustra ipsum elemosynis, æquitate, castitate sua confidere (j). Adjuvandam charitati esse devotionem (k). Propriis viribus non fidendum (l). Referenda opera quæque nostra in Deum esse (m); orandum non tam ore quam corde (n). [CL] Standum sancte iis quæ Deo ipsi promissa fuerint (o), solvenda vota (p), colendam item esse justitiam (q), temperantiam, moderationem (r), abjiciendum nimium ornatum (s), jejunia integre observanda (t), parendum præceptis (u) Ecclesiæ, exercendam in pauperes, in peregrinos, inque hospites liberalitatem (v), parcendum ultro iis qui nosmet læserint (x), vitandas mundi sollicitudines (y), æquo animo ferendum si quid nobis acciderit adversi (z), colibendam linguam (aa), attendendum sibi, sentiendum de se, agendumque demis-*

*se (bb). Quod princeps de re civili sciverit, decreverit, jusserit, non tolerandum modo, sed etiam diligenter servandum (cc), adhibendam reverentiam sacrarum præsidibus (dd) iisdemque obtemperandum, curandum et ecclesiastico, et laico, ut suo cumulate muneri satisfaciat (ee), tribuat cuique quod suum est, lædat neminem, uno verbo, vitia fugiat, colat virtutem. Plena sunt opuscula Maximi hujusmodi præceptionum. Eas omnes complecti et laboriosum opus esset, et minime, ut arbitror, necessarium. Itaque modum faciam, atque hac una contentus ero, quæ est de exercitatione Christiani hominis quotidiana. Cum Maximus in eos sæpe invecus acriter fuisset qui, etsi aucti cumulatque beneficiis essent a largitore omnium bonorum Deo, ei tamen gratias agere habereque negligenter; tum homilia 89, pag. 297, posteaquam eosdem paucis rursus redarguit: *Qui est, inquit, utilis Christianus, semper debet Patri ac Domino suo laudes dicere, et in ejus gloriam omnia procurare, sicut ait beatus Apostolus, dicens: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. . . . Omnes ergo actus nostros Christo velut socio, vel teste compleri, hac scilicet ratione, ut bona, ipso auctore, faciamus; mala, propter ipsius contubernium, declinemus. Erubescit enim mala facere qui scit Christum se habere participem. Christus autem in bonis adjutor est. Ergo cum diluculo surgimus, debemus, priusquam procedamus e cubiculo, gratias agere Salvatori, et ante omnes actus sæculi, actus habere pietatis, qui nos quiescentes et dormientes in lectulis custodivit. . . . Debemus ergo surgentes gratias Deo agere et omne diei opus in signo facere Salvatoris. Nonne cum adhuc gentilis esses solebas signa perquirere, quæ signa, quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Jam nunc nolo erres in numero. Scito quia in uno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cæperit, vitæ fructum consequetur æternæ. . . . In hoc igitur nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, et ad ipsum totius vitæ nostræ commotio referenda; quia, sicut ait Apostolus. In ipso vivimus, et movemur, et sumus. Sed et cum vespera diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem dicere, et gloriam ejus modulata suavitate concinere, quo operum nostrorum consummato certamine**

- (a) Homil. 113, pag. 373 seq.
 (b) Serm. 70, pag. 584.
 (c) Homil. 65, pag. 209.
 (d) Serm. 109, pag. 677.
 (e) Ibid.
 (f) Serm. 38, pag. 51 seq., serm. 109, pag. 676 seq.
 (g) Homil. 36, pag. 106. Vide præfat., pag. 128, num. 39.
 (h) Homil. 76, pag. 242, et serm. 89, pag. 628.
 (i) Homil. 64, pag. 204.
 (j) Ibid.
 (k) Serm. 68, pag. 271.
 (l) Ibid.
 (m) Homil. 89, pag. 297 seqq.
 (n) Homil. 107, pag. 352, et homil. 116, pag. 310.
 (o) Homil. 97, pag. 323 seq.

- D (p) Homil. 96, pag. 322.
 (q) Homil. 114, pag. 377.
 (r) Homil. 2, pag. 4, et homil. 4, pag. 14.
 (s) Homil. 6, pag. 17, 18.
 (t) Homil. 36 seqq., pag. 104 seqq., et serm. 14, pag. 452 seqq., et serm. 26, pag. 463 seqq.
 (u) Serm. 17, pag. 439.
 (v) Homil. 4, pag. 15, et homil. 95, pag. 319, et homil. 97 seqq., pag. 325, 331, 393, 398 et 647.
 (x) Homil. 64, pag. 203, et homil. 75, pag. 242.
 (y) Homil. 79, pag. 238.
 (z) Homil. 85, pag. 285.
 (aa) Homil. 105, pag. 347.
 (bb) Homil. 85, pag. 285.
 (cc) Homil. 114, pag. 377.
 (dd) Homil. 94, pag. 315.
 (ee) Homil. 114, pag. 377 seqq.

relut victores requiem acquiramus, et laboris quædam palma sit soporis oblitio.

VII. De basilica Taurini exstructa a comite.—Interea basilica Augustæ Taurinorum Deo Optimo Maximo ære comitis statuebatur, ad eamque absolvendam Vitalianus et Maianus, [CLII] obscuri licet homines, pleni tamen religionis et pietatis curam item suam, quamque poterant pecuniam, conferebant. Ubi ea perfecta atque absoluta est, Maximus partes suas putavit, publice de æde tam magnifice ædificata instructa, ornata, dicere; laudesque persequi eorum qui ejusdem causa tantum curæ, laboris, pecuniæ consumpserunt. Quare sermone 112, pag. 683 seq. Si commendatur Domino, inquit, centurio, qui ædificavit Synagogam, quanto est commendatior, qui ædificavit ecclesiam? . . . Centurio ergo si justificatus est propter opus fragile, vel terrenum, justificandus plane vir clarissimus et providentissimus comes noster propter opus tam perpetuum, vel caeleste, qui comes, sicut est centurionis dignitate potior, ita et fide debet esse devotior. Sapiens vir, et religiosus comes, qui quantum in bello imperatori, militat Salvatori, et quantum festinat de hostium manibus captivos erueri, tanto magis festinat a diaboli se sacrilegio liberare. . . . Sapiens, inquam, qui sicut comes imperatoris est, ita et comes Christi esse desiderat. Nam bene utique, et religiose agendo, dignitatem suam cupit esse perpetuam. . . . Excusat igitur centurio, et ne sub tectum ejus ingrediatur Dominus indignum se dicit. Ecce dignus est comes noster, sub cujus tectum hodie Salvator ingreditur. . . . De fratribus vero nostris sanctis viris Vitaliano et Maiano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus non quærere, nisi a solo Deo; sed tamen laudem eorum, etsi ego taceam, ipsa opera loquuntur. Ad ipsorum enim laudem pertinet quidquid in aliis paulo ante laudavimus. Nam hoc tabernaculum etsi plurimi construxerunt, hi tamen sumptum operati sunt uno assensu. Et quo tandem sumptu, cum sint in sæculo mediocres et tenues? Illo scilicet de quo ait Apostolus: Abundantia fidei, et divitiis simplicitatis. Est enim sanctis viris semper dives ipsa paupertas; unde credo, hos beatos hanc ecclesiam non minus orationibus quam impendiis fabricasse. Sic enim oportebat, ut opus Christi precibus magis cresceret quam cæmentis. Totam enim substantiam et in hujus facturam operis expenderunt, et ipsis certe nihil deest. Ipsa plane est, sicut diximus, dives, locuplesque paupertas, quæ expendit omnia, et possidet omnia. Sed hæc a Deo benedicta est, sicut illa vidua de qua dicit Dominus in Evangelio: Mulier hæc vidua pauper plus quam omnes misit: nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt; hæc autem totum victum suum, quem habuit, misit.

(a) Confer quæ Marius Mercator scribit de conventu Patrum sub Zosimo, *Commonitor*. cap. 31; et Garner., *dissert.* 2, quæ est de synodis contra Pelagian. ix synod., tom. XII oper. S. August., edit. Antwerp. an. 1700, et Synod. xiv, pag. 133.

(b) Vide epist. 6 S. Leonis, cap. 2, pag. 31, tom. II operum, edit. Rom. an. 1755.

(c) Vid. act. synod. Diospolit., tom. I Concilior., pag. 2011, edit. Paris. an. 1714, et synod. Milevit.

VIII. Quæ fuerit diligentia Maximi sui gregis in fide adversus Pelagianos instituendi. — Zosimo (a), Jecicepsque Leone (b) pontificibus maximis, in Italia contra Pelagianos constat conventus fuisse peractos episcoporum. His interfuerit necne Maximus latet. Illud novimus: prætermittam a S. antistite nullam fuisse ita instituendi gregis opportunitatem, ut is grex sibi facile ab ejusmodi etiam lupis cavere posset. Cum enim Pelagiani dixissent nullum esse originale peccatum, atque Adamum ipsum se solum læsisse, non autem humanum genus (c), Maximus sæpe ac multum adversus id pravum dogma munivit populum, ut ex locis quæ præfationis nostræ num. 19 descripsimus est manifestum. Rursum cum iidem illi hæretici pugnant gratiam Dei secundum merita nostra dari, sanctus antistes plebem instituens suam: *Notandum, inquit, est quia Spiritus sancti gratia lege non stringitur, [CLIII] necessitatis vinculo non tenetur, sed sicut ubi vult spirat, sic et quibus vult, gratis sua dona dispensat* (d). His adjunxit: *Cavendum ne quid virtuti prudentiæque nostræ de his, quæ recte gerimus, arrogemus, dicente Dominus ad apostolos suos: quia sine me nihil potestis facere. Quia sententia præmonente, ab ipso nobis speranda sunt omnia. Cuncta etiam quæ prospere veniant illius reputanda muneribus, sine quo, ut ipse dicit, nullum penitus votorum nostrorum possumus habere successum* (e). Perrexit porro docere: *Non enim ex operibus, sed ipsa gratia esse redemptos* (f); *ac omnes actus nostros, Christo veluti socio, vel teste complere, hac scilicet ratione ut bona ipso auctore faciamus, mala propter ipsius contubernium declinemus. . .* (g) *Christum autem in bonis adiutorem esse, in malis conservatorem, seu agentem, ut ea declinemus. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est. Pari diligentia contra hæresin Nestorianam suis temporibus ortam atque condemnatam egit, qua de re confereada sunt, quæ præfationis nostræ part. II, num. 3 seqq., complexi sumus. Inde cum Eutyches virus erroris sui diffundere conatus esset, tum Leonis pont. max. celebri cumprimis, divinaque epistola ad Flavianum refutatus ac damnatus est, meruitque ut late jam a Leone ipso sententia sanctum Chalcedonense conc. an. 451 habitum adhæreret* (h). Camque S. pontifex ejus rei, ac reditus præterea Chalcedone sedis apostolicæ legatorum certiores episcopos provincie Mediolanensis fecisset; hi anno eodem in synodum convenere, præsideque Eusebio Mediolanensi antistite, pontifici rescribere: *ejus se litterarum formam esse secutos, modumque præscriptæ ordinationis servasse, etc.* (i). In eorum episcoporum numero Maximus fuit, cujus hæc legitur in synodi ejusdem actis subscriptio: *Ego Maximus episcopus Ecclesie*

can. 2, pag. 1217, tom. eod.

(d) Serm. 61, pag. 554.

(e) Serm. 67, pag. 571.

(f) Serm. 107, pag. 672.

(g) Homil. 89, pag. 297.

(h) Vide epist. 78, al. 77, S. Leonis ad episcopos Galliarum cap. 4, pag. 278, tom. II oper. edit. Rom. an. 1755.

(i) Confer acta synod. cap. 3, *ibid.*, pag. 280.

Taurinatis in omnia onprascripta consensit et subscripsi, A anathema dicens illis qui de incarnationis Dominicae sacramento impia senserunt (a).

IX. *Attila Hunnorum rex in Italiam invadit. Ea re territi Taurinenses, hortatu Maximi, ad preces jejuniæ confugiunt, et periculum declinant.*—Attila Hunnorum rex, ut supra est demonstratum, anno 452 invaserat Italiam, et subacta, direpta, diruta Aquileia, omnique circum regione vastata, incolas partim interfecerat, partim in miseram redegerat servitutem. Ea re cognita Taurinates, sibi quoque metuere cœperunt. Maximus, qui quantum impenderet periculi videbat (b), monet ut si averti a se hostium impetum velint, fide se armisque cœlestibus muniant. Id usum esse salutis in discrimine tanto perfugium docet. Hortatur ut Davidis meminerint, qui non telo, sed B imploratione nominis divini Goliathum prostravit, ejusque capite abscisso atque sublato, audaciam compressit Philistinorum. Non post multo, cum rumor percubisset progredi Attilam, exempla passim edere crudelitatis; Taurinates etsi jam præidia in muris statuerant, portasque urbis muniri curarant (c), tamen perturbati majore metu, quorsum appetens hostis evaderet, cogitabant. Horum animos erecturus Maximus, inque spe declinandi furoris barbarici confirmaturus, ascendit in concionem. Exemplum Davidis rursus commemorat. Recordentur, jubet, oraculi Psalmistæ, quod ferret: vigilari frustra a civitatis custodibus, ni Deus esse ipsius custos atque propugnator velit. Reserent portas justitiæ. Prece, jejuniis atque liberali in egentes largitione Deum ipsum sibi propitium reddant (d). Quo minus remittebant furorem crudelitatemque barbari, eo civium terror ingravescibat. Erant horum aliqui ita perturbati mente, ut cum malis artibus superari ab Hunnis nostros arbitrarentur, oblitii religionis ac [CLIV] fidei a malis dæmonibus præsidium sibi salutis peterent. Maximus, convocata plebe (e), queritur esse homines, qui cum se christianæ militiæ nomina dedisse gloriantur, tum rei familiaris jacturæ faciendæ metu, ita coincidunt animis, ut fortunas quæ intercitant, præferre videantur felicitati sempiternæ suæ. Autorem se ipsis esse dicit, ut ne memoriam deponant verborum Christi monentis: *Timendos non esse eos qui corpus occidunt, animam vero non possunt occidere.* Quid se afflicent, aut cur timeant fore ut sibi arma, argentum, patrimonium eripiantur, quæ lues, quæ prædo, quæ hostis auferre possit; quæque ipsi cum mortali hac vita aliquando sunt amissuri? Christo sese addicant; huic obtemperent; hunc unum habeant cordi, quem nec prædo diripere, nec hostis auferre, nec captivitas separare possit. Mox, ad eos conversa oratione qui subsidio sibi fore malos dæmones confidebant, eos graviter increpat. Nescire infelices ait quid faciant, quidve loquantur: qui si statim

forte non perdant, quod possident temporarium: animas certe æternum misere sunt perdituri. Resipiscant. Discant, cum rebus secundis gaudeant, adversas etiã, si quæ accidunt, non gravate ferre; si-bique persuadeant utrasque e manibus proficisci beneficentissimi atque præpotentis Dei. Hujus iram prece, jejuniis, elemosynis placare naviter, enixeque studeant. Id si fecerint, sperent omnia sibi deinceps prospere eventura.

Sed cum barbari progredi ultra pergerent, visum Maximo est retardari impetum eorum posse severiore abstinence, cultuque jejuniorum. Quare concionatur e suggestu. Statuit exemplum in Ninivitis. Hoc ut Taurinates imitentur suadet. Itaque *legationem ad Deum per jejunia destinandam* proponit (f). Veruntamen Mediolanum jam barbarus expugnavat, brevique signa Taurinum illaturus videbatur. Inde incredibilis terror accesserat Taurinates, quorum pars magna, ne in se suosque crudeliter agi cerneret, ut sævitum ab-hoste fuerat in Aquileienses, fuga sibi, rebusque suis prospicere parabat. Tam necessario tempore, tam propinquis hostibus, tanta in perturbatione rerum, non modo non demisit animum Maximus; sed confirmavit etiam cives suos, deteruitque a suscepta fugæ cogitatione. Diem concioni constituit. Eo die coactos in basilicam cives vehementer incusat, quod diffisi Deo patria excedere meditentur. Cogitent indignos esse filiorum nomine eos qui deserant in discrimen salutis deductam matrem. Ne confidant, si abscesserint, sese aut liberos, C aut minus infelices fore. Quoquo demum sese contulerint, sciant, se extremam perperuros esse mendicitatem. Quem enim in peregrinos, atque exsules tam liberalem existiment futurum, ut his, quam suis, qui egerant, civibus subvenire malit? Desinant peccare, auxiliumque implorant Dei. Sic eis se confirmare: id si bona fide egerint, civitatem non esse perituram. Quod si sunt, qui diffidant sibi, cur non confidant suorum civium precibus? An adeo male de patria sentiant, ut nullum ab ea civem bene moratum, piumpque ali arbitrentur? Si autem sunt quorum insignia est pietas; quid est quod merito civium justorum decem, si tot Sodomæ fuissent, eam urbem non fuisse Deum deletarum credant; non credant, ob plures justos salvatum iri Augustam Taurinorum (g)? Speu D ia Deo constituent, eaque froti ad arma conclament, quibus nos ipse instrui præcipit. Preces, jejunia, misericordiam id esse genus armorum (h). Hac ratione cum motu pene exanimatos sublevasset, atque recreasset, induxissetque, ut armis ejusmodi captis signa conferrent; tum belli exitus demonstravit nihil eum frustra suis civibus promississe. Nemo enim veterum fuit, qui Taurinum usque bellum fuisse productum scriberet. Imo tam non fuerunt imminute opes Taurinensium, ut contra pecunia abundarint, qua

(a) Ibid., pag. 281.

(b) Homil. 86, pag. 287 seqq.

(c) Ibid.

(d) Homil. 87, pag. 291.

(e) Homil. 88, pag. 253 seqq.

(f) Homil. 90, pag. 301 seqq.

(g) Homil. 91, pag. 305 seqq.

(h) Homil. 92, pag. 307 seqq.

rem familiarem suam amplificarent. Qua ex re conjicere quisque potest barbaros non solum ab injuria in Taurinates, atque a [CLV] maleficio abstinuisse; verum etiam retulisse gradum, postque non multo ad suos in Pannoniam revertisse. Sunt qui Maximum ad Atiliam venisse, ab eoque impetrasse ferant ut ne urbem oppugnaret neve agros Taurinatum popularetur. Sed hi scriptores, cum recentes sint, etsi vera fortasse narrent, nullo tamen vetere nituntur monumento, quo probare cuiquam quod narrant possint. Hoc certum est: Taurinates pace abusus, quæ bona contra jus fasque barbari finitimis populis nonnullisque etiam fortassis suorum civium eripuerant, coemisse. Grave id fuisse Maximo. Quare ipsum allocutum eos in hac sententiam fuisse (a): *Dicit Scriptura ad filios Israel: A bestia captum ne tetigeris, etc., et per hoc deterior bestia est quisquis sumit quod bestię superavit. Dic igitur mihi, tu Christiane, cur prædam relictam a prædonibus præsumpsisti?... Sed forsitan emisse te dicis, et ideo avaritire tu crimen evadis. Non ita solet constare emptio atque venditio. Bonum est emere, sed in pace, quod propria voluntate venditur, non in deprædatione. Respice contractus originem, venditionis auctorem, pretii quantitatem, et intelligis prædæ magis, non venditionis emptorem. Unde enim barbaro auri gemmarumque monilia? Unde pellito serica vestimenta? Unde, rogo, Romana mancipia sumis? Scimus ea provincialium nostrorum esse, vel civium. Faciat ergo ut Christianus et civis, qui ideo emit, ut reddat. Ita ille redarguit eos qui supellectilem auxerant aliena jactura, docuitque restitui dominis oportere quod per vim ipsis fuisset, injuriamque a barbaris dereptum.*

X. *De Maximi in egentes pietate, deque ejus virtutibus cæteris.* — Vix annus, pauloque amplius ab Atticæ in Pannoniam reditu intercesserat, cum ob incredibilem siccitatem Itali ad rei frumentariæ ac frugum inopiam adducti, famem sustinere non posse viderentur. Quam tunc eluxerit pietas in suos ac liberalitas Maximi difficile est existimare. Id enim virtutis genus, quod ille verbis summo semper opere aliis commendarat, re plane, quam in se esset excellens, ostendit. Nam ad cives, quorum pauperies esset angustior, accurrebat; atque ipsos, quibuscunque rebus poterat, juvabat. Neque id tunc solum, sed etiam continenter, jam inde ab eo tempore, quo ceperat episcopatum, præsertim autem anno 450, summo studio et cura fecit, quo quidem anno Italia omnis pari conflictata fuerat annonæ caritate. Quin etiam cum ita esset institutus, ut non magis verbis quam exemplo clero se populoque præcere debere judicaret, ita vixit, ut religione, amore in Deum et proximos, justitia, fortitudine, temperantia, continentia, liberalitate, virtute denique omni præstaret, nihilque oratione præciperet, quod non ipse ante perfecisse opere videretur.

(a) Homil. 96, pag. 324.

(b) Homil. 6, pag. 20.

XI. *Genericus Vandulus in Italiam cum exercitu venit. Timentes Taurinates Maximus ut ad Deum confugiant hortatur.* — Valentiniano III imperatore, Petroni Maximi perfidia an. 455 imperio vitæque privato, cum Petronius idem dictus imperator fuisset, Eudoxiamque Valentiniani viduam ægre ferentem atque invitam duxisset in matrimonium, ea, ut injuriam illatam sibi mortemque viri ulcisceretur, Carthaginem ad Genericum Vandalorum regem clam virum sibi familiarem cum litteris rogatum misit ut, magno exercitu coacto, Romam contenderet, ipsamque vindicaret in libertatem. Genericus non jam Augustæ parendi voluntate, sed spe prædæ, quam certo sciebat, opimam fore, quantum potuit celerime in Italiam transmisit. Cumque, ea re nuntiata, a militibus populoque Romano Petronius interemptus esset, et Vandalus Urbem in potestatem redigisset ac diripisset, et Augustam in Africam transducere veluti captivam constituisset, plenaque esset regio barbarorum, indeque rursus Taurinates metueræ cœpissent, S. antistes sic est in frequenti ecclesia populum allocutus (b): *Ad Deum castis obsequiis accedamus. Nec quoniam allophyolorum circumstrepentibus armis angimur, quæ dissidentium regum suscitavit discordia, ideo Natalis diei Domini mysteria cum gaudio celebrare non debemus; quinimo potius eodem competentibus gaudiis veneremur, Deum exorantes, ut ab istis periculis [CLVI] nos liberare et custodire sua pietate dignetur.*

XII. *Basilica princeps urbis Mediolani ab Hunnis eversa ab Eusebio episcopo restituitur. Ejus accersitu rogatuque Maximus orationem ad populum habet.* — Interea basilica Mediolanensis quam Hunnorum furor everterat, Eusebii episcopi cura ac diligentia restituta fuit. Eo cum Maximus, dedicationis causa, Eusebii ipsius rogatu accersituque venisset, orationem habuit, quæ est inscripta *de Reparatione ecclesiæ Mediolanensis* (c). In hac de justitia Dei in fontes, deque misericordia erga respicientes bonosque egit. Restitutum dixit esse tantæ urbis templum, præcipue Eusebii ejusdem opera. Hujus mœrorem in gaudium versum commemoravit. Orandum denique monuit, *ut sicut erga cives indignantis Dei vindicta non desuit, ita ipsis propitiantis pietas perseveraret.* Redux inde Maximus Augustam Taurinorum passus nunquam est, ut ulla a se populi docendi recteque instituendi intermissio fieret.

XIII. *Maximus anno 465 Romam venit, synodoque ab Hilario pontifice coactæ interfuit.* — An. 465 Romam se ad apostolicam sedem contulit. Cum, ut ex ejus homiliis sermonibusque constat (d), insignis esset ipsius erga S. Petrum apostolorum principem pietas; dubitandum non est, quin sæpe ad ejus sepulcrum, cultum, honorem, preces adhibiturus, accesserit. Erat tunc Hilarus sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontifex. Is litteris Ascanii Tarraconensis episcopi factus fuerat

(c) Homil. 94, pag. 315 seqq.

(d) Vide præfat. nostræ num. 32, pag. 115.

certior, Silvanum præsulē Calagurritanorum, spre- A
tis ecclesiasticis legibus, sedisque apostolicæ institu-
tis, suo arbitrato, nulla habita metropolitani antistitis
ratione, presbytero nescio cui invito ac repugnanti
manus imposuisse, eumque populis, qui ad alteram
diocesim pertinerent, quidquam tale ne suspicanti-
bus quidem episcopi constituisse. Quare et muneri
suo, et Ascanio ad fidem ore apostolico laudatam
confugienti, poscentique majorem in modum, ut Pe-
tri sedes ea de re quid factum esset opus, statueret,
pontifex idem satisfactorius, synodum apud ædem
beate Mariæ, Flavio Basilisco et Herminero coss.
xvi cal. Decembris coegit (a). Adfuit Maximus, prio-
reque loco post Hilarum, sententiam rogatus dixit (b).
Qua ex sententia perspicere quisque potest, quam ille
de Romani antistitis auctoritate sapienter, præclare

vereque senserit. De hac, ne multa persequar, cum
magnitudo commentarii prohibet, tum cautio, ne
rursum de iis agam, quæ alio loco pluribus (c) com-
prehenderini.

XIV. *De sancti Maximi obitu.* — Decesseritne vero
Maximus eodem anno, an diutius vixerit, incertum
est. Sunt qui putent eum vii calend. Julias supremum
obiisse diem (d). Taurinenses traditum sibi a majori-
bus narrant S. antistitis corpus sepultum in tem-
plo S. Joannis Baptistæ de Colegno fuisse, ad quod
quidem templum, dum vixit, frequens oratum adire
consequisset. Distat is locus ab urbe Augusta Tauri-
norum mil. pass. quinque. Sed in eo nullum exstat
Maximi monumentum. Id autem videri non debere
mirum, cum id templum eversum olim, longo post
tempore fuerit restitutum.

(a) Tom. II Concilior., pag. 799 seqq. edit. Paris. B
an. 1714. Confer etiam præfat. nostræ num. 32, pag.
115.

(b) Ibid., pag. 801, et præfat. nostræ num. 32,
pag. 116.

(c) Præfat. nostræ num. 32, pag. 26.

(d) Martyrolog. Rom. ad diem vii cal. Jul. Card.
Baron. in not. ad eundem Martyrol. Rom. locum,
ubi etiam meminit idem statuentis Bellini Patavini
ord. Eremitar. S. Augustini *Martyrolog.* edit. Venet.

an. 1539. Bollandiani perinde statui animadvertunt
in codice Haguenoensi, et a Joanne Molano theologo
Lovaniensi, qui Lovanii, anno 1573, Martyrologium
Usuardi suis annotationibus illustratum typis Hiero-
nymy Vellæi an. 1777 vulgavit. Non dissidet Galesi-
nius, ut ex ejus Martyrol. ad diem 25 Jun. edit.
Venetæ an. 1758 plane liquet. Confer Ferrarium,
Catolog. sanctor. edit. Mediol. an. 1613, ad diem 25
Junii.

TESTIMONIA SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM

DE SCRIPTIS SANCTI MAXIMI EPISCOPI TAURINENSIS.

[CLVII] GENNADIUS.

In catalogo illustrium virorum.

Maximus Taurinensis Ecclesiæ episcopus (a) in di-
vinis Scripturis satis intentus, et ad docendam ex
tempore plebem sufficiens, composuit in laudem
apostolorum tractatus, et in Joannis Baptistæ, et ge-
neralem omnium martyrum homiliam. Sed et de
capitulis Evangeliorum et Actuum apostolorum
multa sapienter exposuit. Fecit et duos de sancti
Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris vita trac-
tatus; et de sancti Cypriani specialem de baptismi
Gratia librum edidit. Scripsit de avaritia, de hospita-
litate, de defectu lunæ, de eleemosynis, de eo quod
scriptum est in Isaia: *Caupones tui miscent aquam
vino*; de passione Domini, de jejuniis servorum Dei,
de jejuniis speciali Quadragesimæ, et quod non sit in
ea jocandum, de Juda traditore, de cruce Domini, de
sepulcro ejus et de resurrectione ipsius, de accusato
et damnato Domino apud Pilatum, de calendis Janua-
rii. Scripsit etiam homilias de Natali Domini; homi-
lias de Theophania, et de Pascha, et de Pentecoste
multas, de hostibus carnalibus non timendis, et de
gratiis post cibum Deo agendis, de pœnitentia Nini-
vitarum, et multas alias ejus homilias de diversis legi,

C (b) quas retineo. Moritur Honorio et Theodosio Ju-
niore regnantibus (c) anno ab orbe redempto 420.

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS.

SÆCULO XII.

*De Luminaribus Ecclesiæ, sive de Scripturis ecclie-
siasticis, lib. xx, cap. 20.*

Maximus Taurinensis Ecclesiæ episcopus, vir in
divinis Scripturis satis intentus, composuit in lau-
dem apostolorum tractatus, et in Joannis Baptistæ, et ge-
neralem omnium martyrum homiliam. Sed et de ca-
pitulis Evangeliorum et Actuum apostolorum multa
sapienter exposuit. Fecit et duos de conversatione
sancti Eusebii Vercellensis episcopi et confessoris
tractatus. De sancto Stephano, de baptismi Gratia li-
brum edidit, de avaritia, de hospitalitate, de defectu
lunæ, de eleemosynis, de passione Domini, de jeju-
nio speciali Quadragesimæ, de calendis Januarii; ho-
milias de Nativitate Domini, de Epiphania, de Pa-
scha, de Pentecoste multas, et alia plurima. Sub
Theodosio claruit.

JOANNES TRITHEMIUS.

SÆCULO XV.

*In Bibliotheca ecclesiastica, cum notis editoris Auberti
Miræi, Hamburgi 1718, inter scriptores ecclesiasti-*

(a) Cod. Vat. Reg. sæc. viii habet . vir in airt-
vis, etc.

(b) Idem cod. Reg. legit . quas nec retineo.

(c) Idem cod., regnante. Non habet verba . anno
orbe, etc.